

Nr 38

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen; given Stockholms slott den 30 december 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sam. B. Norup

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att i fråga om linodlingen skall lämnas fortsatt statligt stöd, i huvudsak motsvarande det skydd andra jordbruksprodukter i genomsnitt åtnjuter, dock att den nuvarande maximeringen av det allmänna pristillägget till 75 öre per kilogram spinnbar linfiber skall bibehållas tills vidare. Liksom hittills skall det allmänna pristillägget baseras på produktionsförhållandena vid linberedningsverket i Laholm. Något särskilt pristillägg föreslås icke skola utgå till Östra Götalands linodlareförenings linberedning i Växjö. Denna väntas enligt ett mellan sagda förening och Hallands läns linodlareförening ingånget fusionsavtal komma att överflyttas till beredningsverket i Laholm. Till linodlingen i Norrland (linberedningsverket i Mellansel) föreslås oförändrat skola utgå ett tills vidare till 55 öre per kilogram spinnbar linfiber maximerat särskilt pristillägg.

I fråga om hampodlingen föreslås fortsatt statligt stöd skola lämnas efter nu gällande grunder. Bland annat avses sålunda stödet skola maximeras till 75 öre per kilogram spinnbar hampfiber.

De föreslagna stödåtgärderna skall gälla tills vidare. Omprövning skall givetvis ske vid ändring i förhållandena. I fråga om den norrländska linodlingen skall emellertid med hänsyn till de förhållandevis höga kostnaderna för denna odling en ny omprövning verkställas senast efter tre år.

Det av riksdagen år 1951 antagna tekniska systemet för statsstödet till lin- och hampodlingen avses skola tillämpas även i fortsättningen. I fråga om spörsmål berörande personalen i samband med nedläggandet av växjöverket föreslås, att uppdrag skall lämnas åt arbetsmarknadsstyrelsen att i samråd med statens jordbruksnämnd närmare följa utvecklingen.

Pristilläggen för lin- och hampfiber avses även i fortsättningen skola bestridas av medel, som av riksdagen anvisas under reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

I propositionen föreslås slutligen beträffande lin- och hampberedningslån, att Kungl. Maj:t skall erhålla bemyndigande att efter ansökning i varje enskilt fall medge förlängning av återbetalningstiden för redan beviljade lån med för linberedningslån högst fem år och för hampberedningslån högst tio år.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
30 december 1955.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, social- och handelsdepartementen anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, fråga om grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen samt anför därvid följande.

Inledning

Lin- och hampodlingen skall enligt beslut av 1951 års riksdag (prop. 1951: 192, JoU 47, rskr. 379) erhålla statligt stöd i form av pristillägg under en femårsperiod, avseende 1951—1955 års skördar. Enligt beslutet skall Kungl. Maj:t årligen fastställa de priser — riktpriser — vilka skall användas bland annat vid upprättandet av driftskalkyler till ledning för bestämmandet av det statliga pristillägget för den beredda fibern. Riktpriserna skall enligt gällande regler fastställas under hänsynstagande till priserna på andra grödor ävensom till att en odling av lämplig storleksordning skall kunna väntas. Staten skall emellertid icke ikläda sig någon garanti för att odlarna verkligen får ut riktpriserna. Odlarpriserna blir bland annat beroende på hur försäljningspriserna på beredd fiber utvecklar sig och hur beredningsverken skötes ekonomiskt.

Det statliga stödet åt linodlingen utgår enligt beslut av 1953 års riksdag (prop. 1953: 224, JoU 38, rskr. 340) till tre beredningsverk, nämligen beredningsverken i Laholm, Växjö och Mellansel. Stödet lämnas i form av dels ett allmänt pristillägg till alla beredningsverk, enligt beslut av 1953 års riksdag maximerat till 75 öre per kilogram fiber av spinnbar kvalitet, dels ett särskilt tillägg till verken i Växjö och Mellansel av 15 respektive 55 öre per kilogram.

I fråga om hampodlingen utgår det statliga stödet jämlikt beslut av 1953 års riksdag (prop. 1953: 195, JoU 31, rskr. 309) endast till beredningsverket i Visby. Stödet utgör ett till 75 öre per kilogram maximerat pristillägg för fiber av spinnbar kvalitet.

På förslag av Kungl. Maj:t har 1955 års riksdag (prop. 1955: 180, JoU

25, rskr. 320) beslutat, att det statliga prisstödet till lin- och hampodlingen enligt nuvarande grunder skall förlängas att gälla även 1956 års skörd.

I detta sammanhang torde även böra nämnas, att stödet åt lin- och hampodlingen icke behandlats i propositionen 1955:198 angående den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter, enär detta stöd enligt min mening även i fortsättningen huvudsakligen bör lämnas i annan form än importskydd. Riksdagen har också beslutat i enlighet härmed (JoU 39, rskr. 387).

I skrivelse den 19 mars 1955 har statens jordbruksnämnd framlagt förslag till fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen. Vid nämndens skrivelse har fogats en promemoria angående dylikt stöd med bilagor samt yttrande från arbetsmarknadsstyrelsen över ett inom nämnden utarbetat förslag om sammanslagning av linberedningsverken i Laholm och Växjö.

Över jordbruksnämndens förslag har, efter remiss, utlåtanden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, 1954 års öutredning, Sveriges utsädesförening, lantbruksakademien, hushållningssällskapen i Kronobergs, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Gävleborgs, Jämtlands, Västernorrlands samt Gotlands län, Riksförbundet Lin och hampa, som tillika överlämnat yttranden från samtliga lin- och hampberedningsverk, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund och Textilrådet. Textilrådet har därvid såsom eget yttrande överlämnat ett från Svenska lin-, jute- och hampindustriföreningen 1939 infordrat yttrande.

I skrift den 12 september 1955 har ordföranden i Växjö stadsfullmäktige, konsuln Carl Petri såsom representant för staden hemställt om förslag till riksdagen om sådana åtgärder, att linberedningsverket i Växjö — för att kunna fortsätta sin verksamhet i nämnda stad — skall få behålla sin tillverkningskvot och sitt statliga stöd i samma proportion som laholmsverket. Häröver har, efter remiss, jordbruksnämnden avgivit utlåtande den 27 september 1955, varvid tillika överlämnats ett yttrande av Lantbruksförbundets revisionsbyrå aktiebolag.

Vidare har jordbruksnämnden med eget yttrande den 4 oktober 1955 överlämnat dels en framställning av Gotlands hampodlareförening u. p. a., Visby, om förlängning från tio till 20 år av amorteringstiden för föreningen lämnade hampberedningslån ur hemslöjdslånefonden, dels en i anledning härav gjord framställning av Riksförbundet Lin och hampa om sådan ändring av gällande bestämmelser för lån från hemslöjdslånefonden, att återbetalningstiden för dylika lån ändras från högst tio år till högst 20 år samt om förlängning av återbetalningstiden till 20 år för redan beviljade lån från ifrågavarande fond. Häröver har — efter remiss — statskontoret avgivit utlåtande den 14 samt kommerskollegium och lantbruksstyrelsen den 18 oktober 1955.

I jordbruksnämndens skrivelse den 19 mars 1955 framlägges principförslag beträffande omfattningen och utformningen av det statliga stödet åt lin- och hampodlingen från och med 1956 års skörd.

Jordbruksnämndens förslag innebär i huvudsak, att allmänt statligt stöd även i fortsättningen skall lämnas odlingen av spånadslin och hampa, i stort sett motsvarande det skydd, som andra jordbruksprodukter i genomsnitt åtnjuter. Giltigheten av ett beslut om allmänt stöd bör enligt nämnden ej på förhand tidsbegränsas. Emellertid bör självfallet frågan om statligt stöd kunna tagas upp till omprövning, därest väsentligt ändrade förhållanden skulle inträffa.

Beträffande *s p å n a d s l i n* innebär förslaget, att det allmänna prisstödet liksom under senare år skall maximeras till 75 öre per kilogram linfiber av spinnbar kvalitet. Vidare bör enligt jordbruksnämnden det särskilda pristillägget till linberedningsverket i Mellansel av 55 öre per kilogram spinnbar linfiber oförändrat utgå tills vidare. Möjlighet bör dock finnas att när som helst ompröva detta stöd. Det nu till linberedningsverket i Växjö utgående särskilda pristillägget av 15 öre per kilogram spinnbar linfiber föreslås däremot skola slopas. Därjämte bör enligt nämnden frågan om fortsatt stöd åt Östra Götalands linodlareförenings linberedning i Växjö göras beroende av att verksamheten därstädes överflyttas till verket i Laholm. Nämnden har nämligen funnit, att en dylik överflyttning skulle medföra, bland annat, en sådan reduktion av beredningsverkens behov av statsstöd, att det icke synes möjligt för staten att i fortsättningen stödja linodlingen oavsett om den föreliggande besparingsmöjligheten tillvaratages av beredningsverken eller icke.

I fråga om *h a m p a* föreslås det statliga stödet även i fortsättningen skola utgå enligt oförändrade grunder. Detta innebär, att utöver det stöd, som genomsnittligt lämnas övriga jordbruksprodukter, ytterligare skydd skall kunna utgå. Sammanlagt skall stödet dock icke få överstiga 75 öre per kilogram spinnbar hampfiber. Det särskilda skyddet för hampan motiverar nämnden bland annat med det speciella värde, hampodlingen har för det gotländska jordbruket samt för sysselsättningen och därmed befolkningsutvecklingen på Gotland.

Jag torde härefter få övergå till en närmare redogörelse för jordbruksnämndens skrivelse angående det fortsatta stödet åt lin- och hampodlingen samt för de däröver avgivna yttrandena. Som förut nämnts, har nämnden företagit vissa utredningar i frågan, vilka redovisats i en särskild promemoria. Promemorian torde såsom *bilaga* få fogas till detta protokoll.

Statens jordbruksnämnds skrivelse

I sin skrivelse den 19 mars 1955 lämnar jordbruksnämnden först i anslutning till nyssnämnda promemoria en sammanfattning av de utredningar, som verkställts rörande lin- och hampodlingen, samt framlägger därefter förslag till framtida stödåtgärder för denna odling.

Spånadslin

Jordbruksnämnden erinrar om att efter år 1950 fortsatta framsteg har gjorts såväl i fråga om odlingen som beredningen av lin. Odlingen har alltmer koncentrerats till de jordar, som bäst lämpar sig härför. Till följd härav och tack vare en ytterligare förbättrad kännedom om odlingens villkor har en stegring av hektarskördarna kunnat ernås. De stora variationerna — såväl kvalitativt som kvantitativt — mellan årsskördarna illustrerar å andra sidan linets beroende av årsmånens växlingar och behovet av en prissättning, som kompenserar denna ojämnhet. Man kan dock enligt nämnden konstatera, att det ekonomiska utfallet av de senare årens linodling genomsnittligt sett torde ha varit tillfredsställande för odlarna. Några svårigheter att få erforderliga arealer tecknade torde ej ha förelegat.

Beträffande möjligheterna till ytterligare framsteg på odlingens område anför nämnden i huvudsak följande.

Inom de slättbygdsområden, dit den sydsvenska linodlingen numera koncentrerats, har man sedan ganska lång tid haft odling av oljelin. Odlarna har där inställt sig på sen skörd i syfte att erhålla största möjliga fröskörd. Vid odling av spånadslin är emellertid en tidig skörd nödvändig, för att man skall få ett så finfibrigt material som möjligt. I den mån en tidig skörd av spånadslin blir möjlig, kan en förbättrad halmkvalitet påräknas. Liknande effekt kan ernås genom snabbare skörd med hjälp av nya och mer effektiva skördemaskiner. Om skörden tillåtes draga ut på tiden, blir kvaliteten ojämn, därigenom att de senaste skördade fälten lämnar ett grövre strå. Beredningsverken uppges nu ha inköpt ett tillräckligt antal nya linryckningsmaskiner från Belgien, varigenom en snabbare skörd kan ernås. Man planerar vidare att övergå till såningsmaskiner, som möjliggör mindre radavstånd vid sådden, varigenom enligt senaste erfarenheter linstrået blir finare och fibern av högre kvalitet. Vidare bedriver Riksförbundet Lin och hampa samt beredningsverken i samarbete med statens jordbruksförsök och Sveriges utsädesförenings linlaboratorium omfattande sort- och gödslingsförsök, vilka på längre sikt beräknas leda till kvalitetsförbättringar.

Beredningen av linfiber har numera koncentrerats till de tre linberedningsverken i Laholm, Växjö och Mellansel. Arbetet på tekniska förbättringar har fortskridit och synes enligt jordbruksnämnden särskilt i Mellansel ha givit goda resultat. Alljämt är dock mellanselsverkets ekonomiska möjligheter sämre än de båda sydligare beredningsverkens.

I fråga om utvecklingen under den senaste fyraårsperioden framhåller nämnden, att alla beredningsverken har haft att möta dels en markerad kostnadsstegring, dels en sänkning av produktpriserna. Denna ogynnsamma kombination har man så långt det varit möjligt sökt motverka genom rationisering och andra besparingsåtgärder. Att man dock icke helt lyckats därmed framgår exempelvis av att laholmsverket, som tidigare varit oberoende av statsstöd och som för verksamhetsåret 1950/51 hade en bristande kostnadstäckning av endast ej fullt 3 öre per kilogram fiber, enligt kalkyler från lantbruksförbundets revisionsbyrå för verksamhetsåret 1953/54 hade

en bristande kostnadstäckning eller ett stödbehov motsvarande 32 öre per kilogram fiber. De förhoppningar på en fortsatt förbättring av linhanteringsens ekonomi, som hystes år 1949/50, har sålunda — konstaterar nämnden — trots tekniska och organisatoriska framsteg icke kunnat gå i uppfyllelse till följd av kostnadsstegringen och priset på fiber.

Jordbruksnämnden framhåller vidare, att möjligheterna att i framtiden förbättra beredningsekonomin torde få bedömas som begränsade. En sänkning av halmpriset utan att odlingen äventyras är dock en väsentlig faktor, enär varje öres sänkning av halmpriset direkt avspeglar sig i en minskning av stödbehovet med omkring 5 öre per kilogram, räknat på all fiber. Den aktuella tendensen till lönestegringar medför emellertid, att man enligt nämnden tills vidare torde böra räkna med att de ytterligare rationaliseringsvinster, som kan stå att ernå genom förbättrade tillverkningsmetoder, helt eller till väsentlig del kommer att uppvägas av kostnadsstegringar. Nämnden påpekar därvid, att arbetskraften inom textiltacket alltjämt tillhör de s. k. låglönegrupperna, samt anför, att man för övrigt får räkna med att rationaliseringen i fortsättningen till betydlig del kommer att inriktas på åtgärder, som leder till förbättrad och därmed mer konkurrenskraftig fiberkvalitet.

Som framgår av bilagan har nämnden låtit företaga ingående beräkningar av de besparingar, som skulle kunna göras genom en överflyttning av växjöverkets drift till Laholm. Nämnden har funnit, att en dylik överflyttning skulle medföra en bestående rationaliseringsvinst. Enligt de verkställda kalkylerna skulle sålunda de fasta kostnaderna vid laholmsverket kunna nedbringas med 5,75 öre per kilogram fiber och de båda verkens stödbehov minskas med ett belopp av cirka 300 000 kronor (minimum 225 000, maximum 385 000 kronor). Härtill torde enligt nämnden sannolikt komma en reduktion av laholmsverkets rörliga kostnader, motsvarande 2,5—5 öre per kilogram fiber. Vid en årlig fiberproduktion av 2 000 000 kilogram motsvarar en minskning av de rörliga kostnaderna med 3 öre per kilogram en besparing av 60 000 kronor.

I fråga om tullskyddet upplyser jordbruksnämnden, att den under hand inhämtat från tulltaxekommittén, att något förslag från kommitténs sida icke är att vänta i fråga om tullskydd för lin- eller hampfiber.

Jordbruksnämnden upplyser i fråga om avsättningsmöjligheterna för linfiber, att avtal redan träffats mellan Riksförbundet Lin och hampa samt spinnerierna rörande avsättningen av 1956—1958 års skördar av spånadslin. Avtalet innebär i stort sett, att avsättning kan vinnas för fiber-mängder, motsvarande de tre nuvarande beredningsverkens fulla kapacitet. Avgörande för priserna blir liksom hittills utvecklingen på den internationella marknaden. Hur denna kommer att te sig, kan givetvis icke bedömas med någon säkerhet. Nämnden konstaterar emellertid, att riksförbundet på senare tid vid export utfått priser, som väl motsvarar de inhemska priserna.

Beträffande det nuvarande stödbehovet lämnar jordbruksnämnden följande uppgifter.

Kostnaderna för pristillägg till linfiber har för 1954 års skörd beräknats till 1 123 000 kronor. För 1953 års skörd uppgick pristilläggen till 1 426 000 kronor. Av sistnämnda belopp hänförde sig i runda tal 555 000 kronor till Laholm, 470 000 till Växjö och 400 000 till Mellansel, motsvarande respektive 73, 88 och 128 öre per kilogram försåld pristilläggsberättigad fiber. Uträknat i procent av erhållet medelpris motsvarar pristillägget för Laholm 26,8, för Växjö 33,3 och för Mellansel 54,7 procent av varuvärdet. För 1954 års skörd har det allmänna pristillägget sänkts till 54 öre. Om medelpriset beräknas förbli oförändrat, uppgår pristillägget för 1954 års skörd för Laholm till 19,9, för Växjö till 26,1 och för Mellansel till 46,6 procent av varuvärdet.

Jordbruksnämndens förslag. Jordbruksnämnden diskuterar i sin skrivelse först skälen för och emot ett bibehållande av det statliga stödet åt linodlingen och erinrar om att det statliga stödet från början huvudsakligen motiverats av beredskapsintresset. Av ett av jordbruksnämnden från riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap införskaffat yttrande framgår emellertid, att en beredskapslagring av linfiber, motsvarande två årsskördar, beräknas draga en årlig kostnad av endast 270 000 kronor eller endast en mindre del av kostnaderna för nu utgående statliga pristillägg för linodlingen. Jordbruksnämnden framhåller vidare, att man för närvarande icke kan hysa några grundade förhoppningar om att kunna nedbringa stödkostnaderna till så lågt belopp, att de blir jämförliga med de beräknade lagringskostnaderna. Å andra sidan är det enligt jordbruksnämnden uppenbart att den inbesparade lagringskostnaden vid långvarig avspärrning endast ger ett mycket ofullständigt uttryck för linodlingens beredskapsvärde. Man kan nämligen icke räkna med att — sedan odlingen och beredningen av lin en gång nedlagts — efter två års förlopp åter kunna få i gång en linhantering av en standard, som tillnärmelsevis motsvarar den nuvarande. Såväl odlingen som framför allt beredningen av spånadslin är i åtskilliga avseenden speciell och förutsätter kunskaper som, om de icke kan tillföras landet genom importerad arbetskraft, endast kan vinnas genom långvarig erfarenhet. Jordbruksnämnden framhåller vidare, att i nyssnämnda kostnader för beredskapslagring icke inräknats kostnaderna för en beredskapsodling av frö. Det är emellertid enligt jordbruksnämnden tydligt, att enbart beredskapskäl icke kan motivera ett fortsatt statsstöd åt linhanteringen av den storlek, som utgått under senare år, även om denna hantering på grund av sin särskilda karaktär får anses ha ett större specifikt beredskapsvärde än jordbruksproduktionen i allmänhet.

Jordbruksnämnden framhåller, att som motiv för stödet åt beredningsverket i Mellansel har, förutom beredskapsintresset, anförts det särskilda värde, som en linodling i Norrland kan anses äga för jordbruket därstädes, enär den erbjuder möjlighet till viss variation i produktionsinriktningen. Å andra sidan, påpekar nämnden, har i detta sammanhang erinrats om att antalet norrländska linodlare är mycket begränsat (för närvarande om-

kring 500), varför de betydande belopp av allmänna medel, som ett uppehållande av linodlingen i Norrland kostar (för närvarande omkring 300 000 kronor per år) knappast kan anses komma det norrländska jordbruket i allmänhet till godo. Räknat per odlare utgör det nuvarande stödet ej mindre än cirka 600 kronor.

Även om beredskapsintresset sålunda icke helt kan motivera ett fortsatt stöd åt linodlingen, finner jordbruksnämnden det naturligt, att linodlingen i varje fall skall åtnjuta samma grad av skydd som annan vegetabilieproduktion. För det fall att linodlingen nedlägges, skulle nämligen andra grödor komma att produceras på de nuvarande linarealerna. Jordbruksnämnden erinrar härvid om att jordbruksprisutredningen konstaterat, att de inhemska priserna på de av våra jordbruksprodukter, som går i internationell handel, i november 1954 genomsnittligt översteg de internationella med omkring 20 procent samt att denna prisskillnad möjliggöres genom det nuvarande gränsskyddet. De procentsiffror, som i det föregående anförts för det nu aktuella stödet åt linodlingen, beräknade i förhållande till produktvärdet, ger enligt jordbruksnämnden vid handen, att i varje fall laholmsverket för närvarande kan bedriva sin verksamhet innanför ett på sådant sätt begränsat skydd. För växjöverkets del finner nämnden det emellertid tveksamt, huruvida beredningsverksamheten kan drivas med ett till 20 procent av produktvärdet maximerat stöd.

Sedan tyngdpunkten i såväl laholms- som växjöverkets kontraktsodlingar av spånadslin förskjutits till västra Skåne, har enligt jordbruksnämnden frågan om en fusion av de båda verken samt en nedläggning av växjöverket aktualiserats. I syfte att utröna verkningarna av en dylik åtgärd i olika hänseenden har jordbruksnämnden låtit verkställa speciella undersökningar i frågan samt fört överläggningar med ledningen för verken. I sin skrivelse anför jordbruksnämnden härom följande.

I fråga om växjöverket har från företagsledningens sida vid överläggningar med jordbruksnämnden framhållits, att man i fortsättningen icke ifrågasätter att erhålla något stöd utöver det på grundval av laholmsverkets produktionskostnader beräknade allmänna pristillägget. Härvid är emellertid enligt jordbruksnämnden att märka, att detta uttalande förutsätter, att växjöverkets odlingar väsentligt ökas. Vid oförändrad ram för den statsunderstödda produktionen skulle detta innebära, att laholmsverkets odlingar måste minskas i motsvarande grad. Enär emellertid kostnadssänkningen i Laholm möjliggjorts just genom en ökning av dess avverkning, har man självfallet vid en minskning av avverkningen att emotse ett återigen ökat stödbehov för laholmsverket. Då kostnaderna i Laholm skulle läggas till grund för stödet åt samtliga beredningsverk, skulle alltså resultatet bli ett väsentligt ökat anspråk på statsstöd åt linhanteringen. Om detta anspråk icke skulle kunna tillgodoses, bleve följden, att intet av beredningsverken finge ekonomiska möjligheter att fortsätta sin verksamhet.

På jordbruksnämndens föranstaltande har Sveriges lantbruksförbunds revisionsbyrå företagit vissa driftsanalyser. Dessa visar för året 1953/54 en differens i kostnadstäckningen mellan laholmsverket och växjöverket av 32 öre per kilogram rölad fiber till det senare verkets nackdel. Byråns kalkyl för

driftskostnaderna efter en fusion anger besparingsmöjligheter motsvarande 10—15 öre per kilogram rötad fiber.

Mot denna bakgrund finner jordbruksnämnden det icke vara möjligt för staten att i fortsättningen stödja linodlingen utan att hänsyn toges till huruvida den föreliggande besparingsmöjligheten tillvaratages av beredningsverken eller icke.

Jordbruksnämnden har inhämtat arbetsmarknadsstyrelsens yttrande angående de arbetsmarknadsmässiga synpunkter, som är att beakta i samband med den föreslagna fusionen. Av arbetsmarknadsstyrelsens yttrande framgår, att styrelsen — oaktat följderna ur sysselsättningssynpunkt av ett nedläggande av växjöverket — med hänsyn till de besparingar, som står att vinna, icke vill motsätta sig en sådan åtgärd. Arbetsmarknadsstyrelsen uttalar även som sin åsikt, att i samband med ett nedläggande av verket vissa ersättningar bör utgå till arbetstagarna, varvid de vid avvecklingen av hampberedningsverket i Värmbol tillämpade ersättningsgrunderna bör tillämpas.

Jordbruksnämnden upplyser vidare, att enligt inhämtade upplysningar tanken på en fusion synes omfattas av båda föreningsstyrelserna, dock att en minoritet inom växjöverkets styrelse lär motsätta sig en sådan. Frågan om fusion har enligt jordbruksnämnden icke varit underställd föreningsstämmorna. Emellertid anser jordbruksnämnden för sin del, att den genom en fusion uppkommande möjligheten till besparingar är av så stor inverkan på beredningsverkens behov av statligt stöd, att frågan om fortsatt stöd åt Östra Götalands linodlareförenings linberedning bör göras beroende av att verksamheten överflyttas till laholmsverkets anläggningar. Jordbruksnämnden har hos ledningen för laholmsverket inhämtat, att samtliga växjöföreningens leverantörer kan påräkna att få sin halm mottagen i Laholm. Någon ekonomisk olägenhet för odlarna i växjöområdet skulle icke uppkomma genom en dylik anordning, eftersom halmen skulle avhämtas hos odlarna utan kostnad för dessa. Därest en fusion icke kommer till stånd, skulle svårigheter kunna uppstå för beredningsverken att begränsa kostnaderna så, att de kan bedriva sin verksamhet med ett statsstöd, som ligger inom ramen för det genomsnittliga jordbruksskyddet.

Vad angår frågan om behovet av ett extra pristillägg till mellanselsverket anför jordbruksnämnden bland annat följande.

Genom den omläggning av produktionsinriktningen till enbart lin briséframställning, som företagits, har verkets beredningskapacitet ökat väsentligt. Numera kan vid fullt utnyttjande av kapaciteten beredas närmare 2 500 ton repad linhalm per år. Föreningen Norrlandslin har därför år 1954 ökat odlingsarealen till cirka 700 hektar. Tack vare de förbättrade odlingsresultat, som erhållits efter omläggning av odlingsverksamheten till för spånadslin lämpliga jordar, och företagna rationaliseringar i beredningen har föreningen kunnat verkställa normal avskrivning inom företaget samt erlægga förfallande amorteringar och räntor på återstående statslån trots den höjning av löner till arbetare och tjänstemän samt av övriga onkostnader, som förekommit under de senaste åren. Samtidigt som fiberpriserna sänkts med ungefär 30 procent och det allmänna pristillägget minskats från 1 krona till

54 öre per kilogram, har föreningen kunnat stabilisera sin ekonomiska ställning. Att föreningen likväl icke har ekonomiska möjligheter att driva sin verksamhet utan ett särskilt pristillägg utöver det allmänna pristillägget framgår av de förut omnämnda driftsanalyserna. Dessa utvisar för verksamhetsåret 1953/54 en bristande kostnadstäckning av 32 öre per kilogram fiber för laholmsverket och 87,4 öre för mellanselsverket. Skillnaden, 55,4 öre per kilogram fiber, utgör ett uttryck för mellanselsverkets extra stödbehov, räknat på all producerad fiber. Då den totala fiberproduktionen sagda år uppgick till omkring 415 000 kilogram, skulle alltså totalbehovet av extra stöd ha uppgått till cirka 230 000 kronor. I verkligheten har emellertid stödet utgått med endast 165 000 kronor. Det kalkylerade underskottet är nämligen delvis fiktivt, i det att däri ingår vissa kalkylmässiga räntekostnader även för den räntefria delen av verkets lån och det faktiska avskrivningsbehovet för verket minskats genom att vissa maskiner, särskilt skäktturbinen, blivit överflödiga genom övergången till tidigare omnämnd förenklad beredningsmetod.

Jordbruksnämnden framhåller, att någon möjlighet till minskning av det speciella norrlandsbidraget — av det framlagda siffermaterialet att döma — icke synes föreligga för närvarande. Å andra sidan har enligt jordbruksnämnden från företagsledningens sida under hand upplysts, att man räknar med att icke behöva begära någon höjning av norrlandsbidraget, om en sänkning av det allmänna pristillägget skulle ske.

I enlighet med vad sålunda anförts, föreslår jordbruksnämnden, att principbeslut skall fattas om ett fortsatt allmänt stöd åt linodlingen, vilket i stort sett bör motsvara det skydd andra jordbruksprodukter i genomsnitt åtnjuta, därvid dock den nuvarande maximeringen av det allmänna pristillägget till 75 öre per kilogram spinnbar fiber bör bibehållas. Om stödet åt linodlingen genom ett sådant beslut inordnas i det allmänna jordbrukskyddet, finner jordbruksnämnden skäl ej föreligga att på förhand tidsbegränsa giltigheten av beslutet. Att omprövning skall kunna ske vid ändrade förhållanden förutsätter dock jordbruksnämnden vara självfallet.

Frågan huruvida särskilt stöd åt den norrländska linproduktionen framdeles skall utgå finner jordbruksnämnden böra avgöras i huvudsak med ledning av en avvägning gentemot kostnaderna för och vinsten av andra alternativa möjligheter att tillgodose det norrländska jordbruket. Jordbruksnämnden är för sin del tveksam om huruvida en sådan avvägning kommer att utfalla till förmån för ett bibehållande av det extra norrlandsstödet åt linproduktionen men vill icke motsätta sig, att detta utgår tills vidare. Möjlighet bör dock enligt jordbruksnämnden finnas att när som helst ompröva detta stöd, vilket nu är maximerat till 55 öre per kilogram spinnbar fiber.

Slutligen konstaterar jordbruksnämnden, att det tekniska systemet för statsstödet åt linodlingen, vilket antogs år 1951, synes ha fungerat tillfredsställande. Den föreslår därför, att systemet skall tillämpas jämväl i fortsättningen.

Hampa

Beträffande hampa anför jordbruksnämnden, att odlingen nu är koncentrerad till Gotland, där den täcker en areal av omkring 1 000 hektar. Efter en katastrofal missväxt år 1952 har man nu åter fått fram eget utsäde, varigenom man kan påräkna en mera ensartad halm och tidigare skörd. De likvider, som odlarna erhållit, har på senare år (bortsett från katastrofåret 1952) motsvarat omkring 700 kronor per hektar. Detta utbyte får enligt nämnden anses som tämligen lågt och det intresse, varmed hampodlingen omfattas på Gotland, bör därför delvis förklaras av andra faktorer, främst hampans värdefulla egenskaper för de gotländska myrmarkerna för bekämpandet av ogräs.

I fråga om beredningen upplyser jordbruksnämnden, att beredningsverket i Visby under senare år genomgått en ganska genomgripande teknisk förbättring och rationalisering. I den mån dessa förbättringar inverkat på resultatet under verksamhetsåret 1954, har de dock icke kunnat till fullo kompensera de under senare år inträffade kostnadsökningarna, främst lönestegringen. Produktionskostnaden, räknad i öre per kilogram fiber, ligger sålunda nu något högre än under senare delen av 1940-talet. Samtidigt har en icke oväsentlig nedgång av fiberpriserna ägt rum. Utvecklingen är alltså analog med den, som ägt rum på linets område.

Jordbruksnämnden upplyser beträffande avsättningsmöjligheterna, att jämväl för hampfiber avtal redan träffats mellan Riksförbundet Lin och hampa samt spinnerierna om avsättningen av 1956—1958 års skördar av hampa. Det nya försäljningsavtalet synes enligt jordbruksnämnden stå i god överensstämmelse med visbyverkets kapacitet. Något utrymme för export av svensk hampfiber torde normalt icke föreligga.

Beträffande det nuvarande stödbehovet lämnar jordbruksnämnden följande uppgifter.

För den senast beredda och försålda skörden, d. v. s. 1953 års skörd, uppgick kostnaderna för pristillägg till närmare 540 000 kronor, motsvarande 42 procent av medelpriset för den pristilläggsberättigade fibern. Tillräckliga skäl finnes icke att vid oförändrade priser och kostnader räkna med någon mera väsentlig nedpressning av detta stödbehov. I den mån man har anledning att vänta stegrade kostnader (exempelvis för löner) eller fallande fiberpriser, bör man i stället räkna med ett ökat stödbehov.

Jordbruksnämndens förslag. Jordbruksnämnden diskuterar först skälen för och emot ett bibehållande av det statliga stödet åt hampodlingen på Gotland och anför att, om samma allmänna synpunkter lägges på frågan om stödet åt hampodlingen, som förut anförts beträffande linodlingen, resultatet blir, att hampodlingen i varje fall bör kunna påräkna ett stöd, motsvarande det genomsnittliga skyddet för våra jordbruksprodukter (för närvarande 20 procent av varuvärdet). Därest staten i fortsättningen skall stödja hampodlingen på Gotland, får tydligen, påpekar jordbruks-

nämnden, återstoden av det aktuella stödbehovet — för närvarande omkring 22 procent — täckas med andra motiveringar än dem, som faller inom ramen för det allmänna jordbruksskyddet och beredskapsintresset. Jordbruksnämnden erinrar om att i detta avseende i tidigare sammanhang två huvudfaktorer har åberopats, nämligen dels odlingens speciella värde för de gotländska myrmarkerna, dels beredningens värde för möjligheterna till industriell sysselsättning på ön. I det förstnämnda avseendet kan emellertid enligt jordbruksnämnden invändas, att hampans speciella odlingsvärde på Gotland bör motivera icke ökat stöd utan minskade anspråk på likvid för halm och frö från odlarnas sida. Jordbruksnämnden påpekar, att så även i viss utsträckning varit fallet. I den mån detta resonemang är riktigt, torde spörsmålet om ett fortsatt statsstöd åt hampodlingen i huvudsak bli en fråga om huruvida hampodlingen särskilda värde för sysselsättningsmöjligheterna inom jordbruk och industri på Gotland motiverar en årlig kostnad, som för närvarande kan beräknas till 200 000 å 250 000 kronor för år och som kommer »ovanpå» ett av allmänna jordbruks- och beredskapsskäl beräknat stöd av ungefär samma omfattning.

I detta sammanhang erinrar jordbruksnämnden om att den vid sitt ställningstagande år 1953 till frågan om omfattningen av det fortsatta stödet åt hampodlingen i skrivelse till Kungl. Maj:t anförde bland annat följande rörande betydelsen av hamphanteringen på Gotland.

Ehuru det utsatta läget enligt jordbruksnämndens mening i och för sig får anses vara en nackdel för visbyverket, vill jordbruksnämnden i detta sammanhang peka på ett annat förhållande, som också har en beredskapsmässig aspekt, ehuru av något annat slag. Det är känt, att en tendens till utflyttning av folk från Gotland till fastlandet gör sig gällande. Detta torde sammanhänga dels med de ringa sysselsättningsmöjligheterna inom industrien på Gotland, dels med de särskilda svårigheter för jordbruket på Gotland, som följer av den starka koncentrationen där av svårödlade myrmarker. Ehuru hampans betydelse för den enskilde odlaren kan vara lika stor på fastlandet, medför den stora koncentrationen på Gotland av marker, vilka icke med framgång kan brukas utan en med lämpliga mellanrum återkommande hampodling, att bibehållandet av hampan på Gotland blir ett jordbrukspolitiskt intresse av betydelse. Mot bakgrunden av vårt framtida jordbruksprogram, vilket ju syftar till att göra jordbruket bärkraftiga, framstår det som mycket olyckligt, därest hampodlingen på Gotland skulle nedläggas och därigenom en hel bygds utkomstmöjligheter inom jordbruket försämrats. Det torde även ur beredskapssynpunkt få anses vara av stort värde, att befolkningen på Gotland icke uttunnas.

Med hänsyn till samma synpunkter, som innefattas i det citerade yttrandet, vill jordbruksnämnden för sin del icke motsätta sig, att stödet åt hampodlingen jämväl efter utgången av nu löpande femårsperiod får utgå efter nu gällande grunder, därvid den nuvarande maximeringen av det statliga pristillägget till 75 öre per kilogram spinnbar fiber bör bibehållas. Jordbruksnämnden förutsätter dock att, liksom beträffande spånadslin, frågan om det statliga stödet skall tagas upp till omprövning, därest väsentligt ändrade omständigheter skulle inträffa.

Yttrandena

Av de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över jordbruksnämndens förslag till fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen, tillstyrker alla med undantag av statskontoret och hushållningssällskapet i Kronobergs län förslaget i dess helhet eller lämnar detsamma utan väsentlig erinran. Statskontoret förordar för sin del, att även beredningsverket i Mellansel skall nedläggas. Kronobergs läns hushållningssällskap framhåller önskvärdheten av att åt odling och beredning av lin även framdeles lämnas statligt stöd av sådan storlek, att linberedningsverket i Växjö kan bibehållas. Av innehållet i yttrandena torde i övrigt följande få återges.

Jordbruksnämndens förslag att linodlingen i fortsättningen skulle få ett allmänt stöd i stort sett motsvarande det skydd, andra jordbruksprodukter åtnjuter, beröres närmare av *Sveriges lantbruksförbund*, som bland annat framhåller, att enligt förbundets bedömande linodlingen och den därpå grundade linberedningen i södra Sverige nu kan anses stabiliserad och i konkurrenshänseende fullt jämförlig med annan jordbruksproduktion. Under sådana förhållanden talar enligt förbundet allt för att denna odling framgent skall uppehållas och i stödhänseende likställas med andra jordbruksprodukter. Därvid bör dock beaktas, att gränsskyddets storlek för andra produkter icke är ensartat och att storleken av skyddet kan växla från tid till annan. Om det allmänna stödet till linodlingen i princip inordnas i jordbruksregleringen, bör enligt förbundets mening vad sålunda anförts beaktas även i fråga om storleken av det allmänna stödet till linodlingen.

Beredskapslagringen av lin- och hampfiber som alternativ till fortsatt stöd till lin- och hampodlingen beröres i några yttranden. *Svenska lin-, jute- och hampindustriföreningen 1939* framhåller sålunda bland annat, att redan det förhållandet, att de svenska linspinnerierna tecknat avtal om inköp av större delen av den spinnbara linfiber, som framställs i landet av 1956—1958 års skördar, torde utvisa, att spinnerierna tillmåter den svenska linfiberframställningen ett ur beredskapssynpunkt icke oväsentligt värde. Föreningen anför i detta sammanhang vidare i huvudsak följande.

Under det senaste världskriget avstängdes de svenska linspinnerierna nästan helt från tillförsel utifrån av lin och linblånor. Att driften ändock kunde upprätthållas i sådan omfattning, att det oundgängligen nödvändiga behovet av linnevävnader kunde täckas, berodde dels på relativt stora ingångslager av utländskt lin, dels på de samtidigt ökande leveranserna från de svenska linberedningsverken. Kvaliteten på den svenska linfibern var till en början ej tillfredsställande men har förbättrats för varje år som gått. Det visade sig taga många år, innan odlingen gav kvalitetsmässigt godtagbar linhalm. Lika svårt var det för beredningsverken att få fram en tillfredsställande fiber ur denna linhalm. Mot denna bakgrund anser de svenska linspinnerierna det vara orealistiskt att räkna med att efter ett eventuellt nedläggande av den svenska linodlingen på några år åter få till stånd en sådan odling av lin och en sådan beredning av linhalm, att kvaliteten på framställd fiber blir någorlunda tillfredsställande.

Den av jordbruksnämnden framförda synpunkten, att linhanteringen på grund av sin särskilda karaktär får anses ha ett större specifikt beredskapsvärde än jordbruksproduktionen i allmänhet, understrykes även av *Sveriges utsädesförening* och *lantbruksakademien*.

I detta sammanhang må nämnas, att *kommerskollegium* finner det önskvärt, att — med hänsyn till betydelsen av att fuktighetshalten i linfibern kan hållas tämligen hög — storleken av det statliga stödet per kilogram fiber ställes i viss relation till fiberns fuktighetshalt. Ur såväl kvalitativ som ekonomisk synpunkt synes nämligen enligt *kommerskollegium* den av beredningsverken levererade fiberna böra hålla högsta tillåtna fuktighetshalt av 12 procent.

Jordbruksnämndens förslag att överflytta linberedningsverksamheten vid växjöverket till laholmsverket biträdades av samtliga remissinstanser, som yttrat sig över denna fråga, utom såsom förut nämnts Kronobergs läns hushållningssällskap. Flera av dessa remissinstanser anför dock, även om de tillstyrker förslaget, vissa betänkligheter. *Sveriges lantbruksförbund* vänder sig bland annat mot jordbruksnämndens förslag att fortsatt stöd åt Östra Götalands linodlareförenings linberedning skall göras beroende av att föreningens beredningsverksamhet överflyttas till laholmsverkets anläggningar. Förbundet hyser starka betänkligheter mot att ett dylikt villkor, som avser att framtvunga en fusion mellan de båda företagen, uppställas från statsmakternas sida och förordar i stället, att frågan om en sammanslagning av verken löses på frivillig väg genom överläggningar mellan berörda parter. Härom anför förbundet i huvudsak följande.

Förbundet anser det principiellt olämpligt, att en sammanslagning framtingas genom åtgärder av föreslagen art, varigenom staten också ådrar sig ett ansvar för de vådor, som kan följa härmed. Staten bör enligt förbundets mening, då det gäller allmänt stöd, icke gå längre än som är förenligt med principen om olika företags rätt att arbeta under lika villkor, vilket här konkret betyder, att de får rätt till samma prisstöd. Så hade ju automatiskt blivit fallet, om stödet lämnats genom tullar i stället för pristillägg. Om den föreslagna vägen beträdes, kan den — fullföljd även på andra områden — få vittgående konsekvenser för den fria näringsutövningen. I detta sammanhang må hänvisas till att 1949 års lin- och hamputrednings förslag innebar, att lika prisstöd skulle utgå till de båda verken. I den sedan framlagda propositionen, till vilken riksdagen anslöt sig, föreslogs emellertid, att växjöverket skulle erhålla ett 15 öre högre pristillägg per kilogram fiber än laholmsverket. Den nu föreslagna åtgärden står i uppenbar kontrast häremot. Frågan om sammanslagning av de båda företagen bör enligt förbundets mening lösas på frivillig väg genom överläggningar mellan berörda parter. Om — såsom förbundet tillstyrker — samma prisstöd nu ges åt båda företagen, kommer de ekonomiska förutsättningarna ändå att verka pådrivande för att åstadkomma en fusionsbildning. Då intresse härför redan finnes inom båda föreningarna, torde man ha god anledning förvänta sig, att samförstånd skall nås om en lösning, som tillbörligt beaktar de olika på frågans bedömande inverkan faktorerna.

Lantbruksförbundet berör vidare de fördelar, framför allt ur driftsekonomisk synpunkt, som kan vara att vinna genom en koncentration av driften till ett verk, och framhåller, att förbundet i sin verksamhet städse sökt befrämja driftskoncentration till större, lämpligt avvägda och belägna enheter. I ett fall som detta bör man dock enligt förbundet beakta även de vådor, som kan vara förenade härmed. Härom anför förbundet följande.

Farhågorna för vådor av en sammanslagning har framför allt sin grund däri, att hela odlingen i södra Sverige blir beroende av skördens uppärbätning vid en enda anläggning. En omfattande skadegörelse med långvarig driftsinställelse genom brand i en sådan, enligt förhållandenas natur tämligen eldfarlig anläggning skulle innebära förstörelse av stora värden icke blott i fråga om själva anläggningen med inneliggande lager utan även beträffande den linskörd, som ej skulle kunna mottagas från odlarna för beredning. Hela linodlingen skulle härigenom kunna tillfogas ett allvarligt avbräck. Riskerna i dessa avseenden bör vara väsentligt mindre, när beredningen är fördelad på två anläggningar. Samma gäller risken beträffande skadegörelse vid krigsfall. Såsom framgår av arbetsmarknadsstyrelsens yttrande, medför ett nedläggande av beredningsverket i Växjö svårigheter för de anställda och för arbetsmarknaden i växjöområdet samt behov av vissa ersättningar till permitterade arbetstagare under en övergångstid. Vid frågans ekonomiska bedömande bör även dessa omständigheter och icke blott de av jordbruksnämnden anförda beräkningarna över möjliga besparingar genom fusionen tagas i betraktande.

Även med beaktande av nu anförda erinringar anser lantbruksförbundet emellertid, att en sammanslagning av de båda linberedningsverken kan bedömas såsom ändamålsenlig och önskvärd.

Liknande synpunkter anföres av *Riksförbundet Landsbygdens folk* samt *Riksförbundet Lin och hampa*.

Hallands läns linodlareförening förklarar sig i sitt yttrande beredd att, i den mån på föreningen ankommer, medverka till en sammanslagning av de båda beredningsverken och understryker nödvändigheten av att sammanslagningen kommer till stånd snarast. Föreningen framhåller, att förslaget innebär möjligheter till en stabilisering av odlingen och ett förbilligande av produktionen, som ej bör försittas. Föreningen anför vidare härom följande.

Genom en sammanslagning av de båda beredningsverken skulle bland annat det sydsvenska odlingsområdet få en sådan utsträckning, att risken för skördeskador skulle väsentligt elimineras, varigenom en säkrare och jämnare råvarutillgång skulle kunna påräknas. Den verkställda utredningen visar även, att till följd av den produktionsökning vid och de rationaliseringar av beredningsverket i Laholm, som genom en fusion skulle kunna äga rum, beredningskostnaderna vid laholmsverket skulle kunna sänkas ytterligare, varigenom behovet av statligt pristillägg likaledes skulle sjunka. Samtidigt skulle produktionen bli konkurrenskraftigare mot importen.

Östra Götalands linodlareförening finner det visserligen vara mycket beklagligt, att jordbruksnämnden ansett sig böra rekommendera en nedläggning av växjöverket, men med hänsyn till de starka skäl, som av jordbruksnämnden åberopats för en rationalisering av linberedningen, förklarar sig föreningens styrelse icke vilja motsätta sig, att en fusion kommer till stånd

mellan de berörda verken och att driften vid växjöverket överflyttas till laholmsverket. Föreningen framhåller därvid, förutom de fördelar, som kommer att vinnas genom direkta kostnadsbesparingar, den större trygghet, som det sålunda sammanslagna större odlingsområdet kommer att innebära. Ordföranden i linodlarföreningens styrelse *K. Gowenius* har emellertid i en särskild reservation bland annat påpekat, att vissa uppgifter i de av lantbruksförbundets driftsbyrå upprättade kalkylerna rörande beräknade besparingar vid en fusion mellan växjö- och laholmsverken tyder på att olika bokföringsprinciper tillämpats vid de båda verken, och ifrågasätter därför, om de angivna kostnadsbesparingarna återger det verkliga förhållandet. *Gowenius* anför vidare bland annat, att föreningens styrelse ej i tillräckligt hög grad beaktat sitt sociala ansvar mot de anställda, och framhåller, att ett nedläggande av verksamheten vid växjöverket, som sysselsätter omkring 120 man, skulle medföra stora sociala vådor för Växjö stad.

Sveriges utsädesförening och *lantbruksakademien*, vilka uppger sig icke ha någon principiell erinran mot den föreslagna fusionen, framhåller bland annat önskvärdheten av att de odlare inom växjöverkets eget område, sydsvenska höglandet, vilka visat sig med framgång kunna odla lin på jordar i god hävd, i fortsättningen skall erhålla garanti för att kunna upprätthålla odlingen och leverera sin linhalm till laholmsverket.

Såsom förut anförts har *Kronobergs läns hushållningssällskap* ansett det önskvärt med statliga pristillägg av sådan storlek, att linberedningsverket i Växjö kan bibehållas. Till stöd för sin uppfattning har sällskapet anført i huvudsak följande.

Utan att betvivla riktigheten av den kalkyl, på vilken jordbruksnämnden grundat sin mening, vill hushållningssällskapet sätta i fråga lämpligheten av att i ett läge, då investeringarna måste starkt begränsas, slopa värdefulla anläggningar och lägga ner nära en miljon kronor i nybyggnad på annat håll. Ur beredskapssynpunkt förefaller det vidare betänkligt att koncentrera hela beredningen till ett enda verk, som därtill är beläget vid kusten.

Med hänsyn till de besparingar, som beräknas kunna vinnas vid en sammanslagning med laholmsverket, har arbetsmarknadsstyrelsen icke velat motsätta sig en sådan. Styrelsen framhåller dock, att ett nedläggande av linberedningsverket i Växjö skulle medföra svårigheter för de anställda och för arbetsmarknaden i växjöområdet. Hushållningssällskapet kan bestyrka riktigheten av detta uttalande och anser, att det förtjänar allvarligt beaktande. Av det lin, som nu beredes i växjöverket, odlas visserligen för närvarande endast en mindre del i Kronobergs län, men det synes ej uteslutet, att odlingen i länet kan återvinna det intresse, som föranledde verkets förläggning till Växjö.

De omställningsåtgärder, som blir en följd av en nedläggning av linberedningsverksamheten i Växjö, har närmare berörts i det förut omnämnda, av *arbetsmarknadsstyrelsen* till jordbruksnämnden avgivna yttrandet. Styrelsen anför bland annat följande.

De ekonomiska faktorer, som enligt styrelsens mening talar för ett nedläggande av växjöverket får givetvis vägas mot de sociala följderna härav. Linberedningsverket i Växjö har stor betydelse för arbetsmarknaden i såväl

staden som den omgivande bygden. Särskilt värdefullt är, att verket kan sysselsätta en större arbetsstyrka på vintern än på sommaren. Förmedlingen av arbetskraft till verket har underlättats av att icke yrkesutbildad arbetskraft har kunnat placeras vid detsamma. Ett nedläggande av verket medför därför ogynnsamma verkningar för arbetsmarknaden i växjöområdet.

Omställningen försvåras av att en stor del av arbetsstyrkan har uppnått relativt hög ålder och har lång anställningstid vid företaget. I synnerhet för arbetstagare i 50-årsåldern och däröver bli det svårt att erhålla fasta anställningar. För de äldsta blir det praktiskt taget omöjligt. Styrelsen förutsätter, att alla de vid växjöverket anställda, som så önskar, erhåller möjlighet att flytta över till laholmsverket i samband med den planerade utbyggnaden därstädes. Många kommer emellertid av olika skäl — innehav av egna hem eller billiga bostäder — att känna sig så bundna till växjöområdet, att från deras sida något intresse för överflyttning icke kommer att finnas. Det är därför icke möjligt att på förhand beräkna, hur många av växjöverkets arbetare, som skulle acceptera ett erbjudande om anställning vid laholmsverket. Att antalet icke torde komma att överstiga en fjärdedel av växjöverkets arbetsstyrka kan man emellertid utgå ifrån. För de arbetare och tjänstemän, som flyttar över, har drätselkammaren i Laholm genom sina ordförande förklarat sig beredd att ordna bostadsfrågan genom att uppföra ett 25-tal lägenheter. Det här förutsatta erbjudandet till växjöverkets arbetare om överflyttning till Laholm är helt motiverat av sociala skäl. Arbetskraftstillgångarna i laholmsområdet är nämligen i och för sig tillräckliga för att fylla det ökade arbetskraftsbehov — ett 60-tal personer — som skulle bli en följd av den planerade utvidgningen.

Vid ett nedläggande av växjöverket blir det en angelägen uppgift att söka tillföra Växjö ny industri i stället för den nedlagda. Självfallet är det omöjligt att på förhand avgöra, hur ansträngningar i detta syfte kommer att lyckas eller vilken tid det tar, innan en ny industri av lämplig storlek kan tillföras staden. Det finnes emellertid en del positiva faktorer, som kommer att underlätta strävanden av detta slag. Linberedningsverkets lokaler är förhållandevis goda och bör efter en del omändringsarbeten kunna utnyttjas för annan industriell tillverkning. Lokalerna har ett bra läge på en rymlig och utmärkt industritomt med direktanslutning till normalspårig järnväg. Även i förhållande till staden och bostadsbebyggelsen är läget utmärkt. Styrelsen förutsätter, att linodlarföreningen på allt sätt underlättar en reindustrialisering i Växjö genom att vid försäljning av lokalerna fästa avgörande vikt vid att köparen verkligen har förutsättningar att i lokalerna upptaga tillverkningar, som kan skapa bestående sysselsättningsmöjligheter i växjöområdet. Det är härvid av vikt, att fortlöpande kontakt under omställningen och försäljningen uppehålls mellan föreningen, jordbruksnämnden och styrelsen, så att garantier skapas för att arbetsmarknads- och lokaliseringssynpunkterna blir tillräckligt beaktade.

Även om det blir möjligt att lokalisera ny industri till linberedningsverkets lokaler i Växjö måste man utgå ifrån att för en del av linberedningsverkets arbetare — i synnerhet de äldre — svårigheter kommer att föreligga att erhålla anställning. Omställningen kan också förmodas draga ut på tiden och medföra otrygghet och inkomstbortfall för linberedningsverkets arbetare. Med hänsyn härtill anser styrelsen, att i samband med ett nedläggande av verket vissa ersättningar bör utgå till arbetstagarna, varvid de vid avvecklingen av hampberedningsverket i Värmbol tillämpade ersättningsgrunderna bör tillämpas.

Sammanfattningsvis uttalar arbetsmarknadsstyrelsen, att ett nedläggande av linberedningsverket i Växjö skulle komma att medföra svårigheter för de anställda och för arbetsmarknaden i växjöområdet. Med hänsyn till de stora besparingar, som är att vinna vid en sammanslagning med laholmsverket, anser sig styrelsen dock icke kunna motsätta sig en sådan. Genom samfällida ansträngningar bör statsmakterna, staden och linodlarföreningen söka lösa de i samband med nedläggelsen uppkommande problemen i huvudsaklig överensstämmelse med vad styrelsen anfört.

Sveriges lantbruksförbund förutsätter i sitt yttrande, att de omställningskostnader i form av ersättningar till tillåtna arbetare m. m., som blir följden av en nedläggning av linberedningsverket i Växjö skall bestridas av statsmedel — antingen genom särskilt anslag för ändamålet eller genom att dessa kostnader beaktas vid fixerandet av det prisstöd till linodlingen, som skall utgå under omställningsperioden — enär en sammanslagning av de båda beredningsverken förväntas leda till en minskning av statens framtida kostnader för prisstödet.

Statskontoret finner den i ärendet verkställda utredningen rörande avveckling av växjöverket icke ha givit ämbetsverket säkra hållpunkter för att bedöma frågan, huruvida och i vilken utsträckning avvecklingsersättningar till beredningsverkets arbetare är motiverade.

I fråga om fortsatt särskilt stöd åt linberedningsverket i Mellansel understryker flera remissinstanser kraftigt betydelsen av att alla möjligheter att uppnå mångsidigare produktion i Norrland tillvaratages.

Riksförbundet Landsbygdens folk framhåller sålunda bland annat, att linodlingen, även om antalet odlare icke är särdeles stort, tillsammans med andra åtgärder i viss mån bidrager till att underlätta det norrländska jordbrukets problem. Enligt riksförbundets mening måste alla möjligheter att införa specialodlingar i det norrländska jordbruket vara av största betydelse.

Västernorrlands läns hushållningssällskap anför följande.

Växtodlingen inom Västernorrlands län är i huvudsak inriktad på odling av foderväxter, avsedda att förädlas i första hand till mjölk. Den därav följande ensidiga växtföljden ger mycket liten möjlighet till effektiv rationalisering samt direktförsäljning av grödor. Till följd av klimatiska förhållanden är möjligheterna till variation i växtföljden mycket begränsade. Dessa svårigheter blir mera accentuerade, då utvecklingen inom länet synes gå i den riktningen, att allt flera jordbrukare övergår till kreaturslös eller kreaturssvag driftsform. Behovet av direkta avsalugrödor framträder då än starkare. Linodlingen har hittills gett länets jordbrukare en viss begränsad möjlighet till variation i växtföljden, och det får därför anses önskvärt, att denna odling bibehålles i minst den omfattning, den för närvarande har. Det synes vidare, som om den omläggning av produktionen vid mellanselsverket till framställning av lin brisé, som skett under de senaste åren, gett verket möjlighet att uppfylla sina ekonomiska förpliktelser mot statsverket. Det bör även av denna anledning finnas möjlighet för ytterligare konsolidering av verkets ekonomiska ställning.

Liknande synpunkter anföres även av *Jämtlands läns hushållningssällskap* och *lantbruksakademien*. *Gävleborgs läns hushållningssällskap* fram-

håller även betydelsen av att linodlingen ur beredskapssynpunkt bibehållas inom ett sydligt och ett nordligt område, framför allt för erhållande av vidgade odlingserfarenheter. Linet har enligt sällskapet jämväl betydelse som handelsvara inom de linodlande delarna av Norrland.

Sveriges lantbruksförbund anför, att linodlingen i Norrland av allt att döma även framgent måste bli väsentligt dyrare och därför kräva högre stöd än i södra Sverige. Emellertid, framhåller förbundet, bör beaktas, att även annan jordbruksproduktion i Norrland erhåller ett högre stöd än det, som allmänt utgår, samt att andra speciella motiv föranlett upprättandet av ett linberedningsverk i Mellansel, närmast för att bereda de norrländska jordbrukarna tillfälle till en mera mångsidig produktion. Enligt förbundets mening kvarstår dessa motiv.

Enligt *Svenska lin-, jute- och hampindustriföreningens* åsikt torde det extra stödet till det norrländska linberedningsverket få bedömas ur andra synpunkter än beredskapssynpunkter. Den fiber, som framställs av norrländsk linhalm, kan nämligen enligt föreningens mening ej användas till de ur beredskaps- och folkförsörjningssynpunkt nödvändigaste linneprodukterna. Föreningen finner tillika odlingen i södra Sverige utgöra en tillräcklig grund för en ökad framställning av linfiber i ett avspärrningsläge.

Statskontoret anser, att tillräckliga skäl icke förebragts för ett bibehållande av linberedningsverket i Mellansel, och förordar, att detsamma nedlägges.

I fråga om jordbruksnämndens förslag till fortsatt stöd åt hampodlingen på Gotland understryker flera remissinstanser den speciella betydelse en fortsatt hampodling har för den gotländska jordbruksproduktionen och det gotländska näringslivet över huvud taget.

1954 års öutredning anför härom bland annat följande.

Jordbruket intager en dominerande ställning inom Gotlands näringsliv. Av öns invånare är sålunda i runt tal 40 procent att hänföra till jordbruksbefolkning. Enligt 1950 års folkräkning är av Gotlands förvärvsarbete befolkning närmare 39 procent sysselsatta inom jordbruket och endast ungefär 25 procent inom industri och hantverk, inklusive byggnadsverksamhet. Dessa tal skiljer sig markant från riksmedel-talen och från talen för fastlandsläna, där industrien ger sysselsättning åt avsevärt större andel av den förvärvsarbete befolkningen. Uppenbarligen måste jordbruket även för framtiden intaga en framträdande plats inom Gotlands näringsliv. På sätt jordbruksnämnden framhållit, finnes emellertid på Gotland en stor koncentration av myrmarker, vilka icke med framgång kan brukas utan en med lämpliga mellanrum återkommande hampodling. Ett nedläggande av hampodlingen kan därför få ödesdigra återverkningar på utkomst-möjligheterna inom jordbruket.

Befolkningen på Gotland har sedan flera år stadigt minskat. Under tioårsperioden 1944—1954 har folkmängden sålunda nedgått med något mer än 2 procent. Denna minskning har sin grund i en kraftig utflyttning från ön och torde böra ses mot bakgrunden av jordbrukets dominerande ställning och den relativt obetydliga industriella verksamheten. Den genom den fortgående rationaliseringen inom jordbruket friställda arbetskraften har sålun-

da i stor utsträckning icke kunnat beredas sysselsättning på ön. Ett nedläggande av hampodlingen skulle med all sannolikhet leda till ett ökat bortfall av självständiga brukningsenheter på ön genom att brukningen av myrmarkerna försvåras eller omöjliggöres.

Såsom tidigare framhållits är den industriella verksamheten på Gotland relativt obetydlig. Av naturliga skäl föreligger de bästa förutsättningarna för industriell verksamhet beträffande sådana företag, som bearbetar öns råvaror. Det synes därför förenat med stora svårigheter att inom andra områden utbygga industri på ön. Sett mot denna bakgrund framstår hampberedningsverket i Visby som ett betydelsefullt inslag i den gotländska industrien. Relativt sett har verket stor betydelse ur sysselsättnings synpunkt. Enligt vad utredningen inhämtat sysselsätter verket sålunda tillhoppa 90 personer. Vid ett nedläggande av hampodlingen och därmed hampberedningsverket kommer uppenbarligen stora svårigheter att möta att på Gotland skapa andra arbetstillfällen åt verkets anställda.

Sammanfattningsvis understryker öutredningen hamphanterings betydelse inom Gotlands näringsliv och framhåller vikten av att det fortsatta stödet åt hampodlingen utformas med tanke även på de speciella problem ur befolknings- och arbetsmarknadspolitiska synpunkter, som Gotland har att brottas med. Öutredningen tillstyrker därför jordbruksnämndens förslag i denna del.

Liknande synpunkter anföres av *Sveriges lantbruksförbund*. Förbundet framhåller i detta sammanhang bland annat följande.

Framstegen i syfte att uppnå en teknisk förbättring samt en rationalisering av beredningen på hampodlingens område har varit mindre än på lino odlings och möjligheterna att ernå en tillfredsställande konkurrensförmåga i förhållande till utländsk produktion synes även vara mindre. Man synes därför få räkna med att den inhemska hampfiberproduktionen kommer att bli relativt dyrbar och fordra ett högre prisstöd. Till väsentlig del sammanhänger detta med sämre odlingsbetingelser i vårt land än i andra länder, där hampodlingen företrädesvis har sitt säte. Såsom jordbruksnämnden anfört föreligger emellertid speciella skäl att även fortsättningsvis uppehålla en hampodling på Gotland. Förutom beredskapssynpunkten och de allmänna skälen för stöd åt inhemska jordbruksproduktion får hampodlingens speciella betydelse för jordbruksproduktionen på de gotländska myrmarkerna samt hampberedningsverkets betydelse för det gotländska näringslivet här tillmätas särskild betydelse.

Gotlands hampodlareförening samt *Riksförbundet Lin och hampa* framhåller, bland annat, att hamphanteringen på Gotland ännu icke helt övervunnit följderna av 1952 års skördekatastrof och därför har stora svårigheter att anskaffa kapital till rationaliseringsåtgärder. Emellertid finnes från och med år 1955 tillgång till utsäde av tidigare på Gotland odlade sorter, varför man har anledning att räkna med ett bättre resultat vid normala odlings- och bärgningsbetingelser. Förbundet anför vidare.

För att i framtiden undvika brist på lämpligt utsäde ännar föreningen lagra en viss kvantitet utsäde av god kvalitet, så att utsädesbehovet kan säkras, om en ny katasrof liknande den, som inträffade år 1952, ånyo skulle drabba hampodlingen. Lagringsförsök pågår vid statens centrala frökontrollanstalt för att utröna lämpligaste sättet för grobarhetens bevarande i hamp-

frö vid långtidslagring. Vidare pågår försök vid Sveriges utsädesförenings linlaboratorium rörande förbättring av fiberkvaliteten. Beredningsverket i Visby vidtager också de åtgärder, som företagets ekonomi tillåter, för att förbättra beredningstekniken.

Svenska lin-, jute- och hampindustriföreningen framhåller, att de svenska spinneriernas intresse för den inhemska hampodlingen trots vissa olägenheter med den svenskodlade hampan visats genom att köpeavtal tecknats för så gott som hela den inhemska skörden till och med skördeåret 1958. Föreningen anför vidare i huvudsak följande.

Den svenskodlade hampan kan i kvalitet icke mäta sig med exempelvis italiensk och är därför icke lämplig till vissa produkter. Vidare kan den i viss utsträckning ersättas av andra naturprodukter eller av papper men kan även — fastän det är mycket oekonomiskt — själv ersätta importerad fiber, t. ex. sisal och manila. Då hampan måste konkurrera med ett antal andra fibrer samt papper, är det naturligt, att priset på denna fiber blir utsatt för växlingar. De svenska spinnerierna kan på grund av den hårda konkurrensen ej betala ett högre pris för den inhemska hampfibern än det, som på världsmarknaden betalas för annan fiber, vilken användes för samma ändamål som den svenska hampan. Det statliga stödet till hampodlingen bör därför sättas så högt, att det täcker skillnaden mellan framställningskostnaden och världsmarknadspriset på de utländska fibrer, som den inhemska hampan kan ersätta.

Statskontoret uttalar, att ämbetsverket för närvarande icke vill motsätta sig, att beredningsverket i Visby bibehålles. Därest kostnaderna för anläggningen skulle fortsätta att öka, bör emellertid enligt statskontorets mening frågan om subventioneringen av verksamheten upptagas till omprövning.

Framställning om bibehållande av linberedningsverket i Växjö

I en den 12 september 1955 dagtecknad skrift har *ordföranden i stadsfullmäktige i Växjö, konsuln Carl Petri* såsom representant för Växjö stad hemställt om förslag till riksdagen om sådana åtgärder, att linberedningsverket i Växjö — för att kunna fortsätta sin verksamhet — skall få behålla sin tillverkningskvot och sitt statsstöd efter samma grunder som laholmsverket. Till stöd för sin framställning anför Petri till en början följande.

Växjö stad har gjort betydande uppoffringar för att få linberedningsverket till stånd. Verket sysselsätter cirka 120 arbetare och utgör en värdefull komplettering till övriga industrier i staden. Även för det närbelägna S:t Sigfrids sjukhus är det till fördel att kunna utföra viss arbetsträning vid verket. Ur allmän synpunkt synes det vara till viss fördel, att antalet verk i södra Sverige är två. Därigenom minskas brandriskerna, och beredskapssäkerheten blir större. De ekonomiska fördelarna av en sammanslagning av växjö- och laholmsverken måste därför vara betydande, om en sådan skall vara motiverad.

Petri upplyser, att han för att undersöka, huru det förhåller sig med de ekonomiska fördelarna av en sammanslagning av växjö- och laholmsverken,

har gått igenom det siffermaterial, som ställts till hans förfogande. Han har därvid, så långt det varit möjligt utan tillgång till hela bokföringen, sökt pröva hållbarheten i de i jordbruksnämndens skrivelse med förslag till fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen anförda kalkylerna. Härom anför Petri i huvudsak följande.

Till en början fäster man sig vid att utredningen om kostnadsbesparingarna bygger på endast ett verksamhetsår. Det kan knappast vara riktigt att göra en prognos med så vittgående konsekvenser, som det här är fråga om, på så kort sikt. Många faktorer kan påverka årsresultaten och en jämförelse för längre period blir mera rättvis. Bland annat må påvisas, att växjöverket under åren 1950—1953 kunnat redovisa ett skördeutbyte, som varit 190 kronor per hektar större än vad laholmsverket kunnat redovisa. Växjöverket har vidare av sina anläggningskostnader, cirka 3 miljoner kronor, kunnat amortera cirka 2,3 miljoner kronor, under det att laholmsverket gjort betydligt mindre amorteringar. I den framlagda analysen vill man påvisa en kostnadsbesparing om cirka 220 000 kronor per år. I kommentaren härtill anföres, att till dessa faktiska inbesparingar kommer minskade årliga kostnader för räntor och avskrivningar som följd av att den erforderliga investeringen i verket i Laholm beräknas bli lägre än den nuvarande i verket i Växjö. Den årliga inbesparingen har beräknats till 160 000 kronor. Den är emellertid endast skenbar och helt avhängig av på vilka ekonomiska villkor avvecklingen i Växjö kan äga rum. Jordbruksnämnden drar den slutsatsen, att besparingarna blir minimum 225 000 kronor och maximum $(225\ 000 + 160\ 000 =)$ 385 000 kronor. Vad först beträffar 225 000-kronorsbeloppet ingår i denna summa 121 000 kronor som minskning av fasta kostnader för rötnings-, torknings- och beredningsavdelningen. De fasta kostnaderna för rötning och torkning av 6 235 ton halm i Laholm redovisas med 86 530 kronor, medan samma kostnader för rötning och torkning av 3 721 ton halm i Växjö redovisas med 129 165 kronor. Siffrorna förefaller icke ekvivalenta, och de utgör icke något bevis för att rötning och torkning behöver vara dyrare i Växjö än i Laholm. Avgörande för ett företags effekt är icke dess absoluta utan dess optimala storlek. Så t. ex. ger det god effekt att högrationalisera en ladugård, så att en skötare kan sköta ett sextiotal mjölkande kor. Om koantalet ökas till exempelvis 80, blir effekten mindre, eftersom det blir svårt att rätt disponera den andre skötarens tid. Den för rötnings- och torkningsavdelningen framräknade besparingen är således mycket osäker. Vad därefter angår 160 000-kronorsbeloppet synes man där ha räknat på följande sätt: Investeringen i Växjö är cirka 3 miljoner kronor och nyinvesteringen i Laholm 1,4 miljoner kronor. Skillnaden utgör 1,6 miljoner kronor, varå den årliga annuiteten är 160 000 kronor. Beräkningen är teoretisk. Om växjöverket slopas och realiserar för under mycket gynnsamma förhållanden 500 000 kronor, får den fusionerade föreningen ett nytt kapital om $(1\ 400\ 000 - 500\ 000 =)$ 900 000 kronor att betala annuitet på. Besparingen å 160 000 kronor förbytes till en årsutgift om minst 90 000 kronor. Härtill kommer, att investeringarna i Laholm icke torde kunna begränsas till 1,4 miljoner kronor. Troligen kräves en del ytterligare byggande av rötningsbassänger och torkklador. Bilar måste nyanskaffas. Laholms stad beräknas bygga ett 20-tal bostäder. Skall så plattfabrik byggas och spinneri eventuellt köpas, rör det sig om investering av stora mått. Då tillgängliga resurser för närvarande behöves till angelägnare och säkrare ändamål, synes en förflyttning av linberedningsverket från Växjö icke vara ekonomiskt försvarbar.

Jordbruksnämnden har den 27 september 1955 avgivit utlåtande över framställningen. Enär denna i huvudsak innefattar en kritik av de sifferuppgifter och beräkningar, på vilka nämnden grundat sitt ställningstagande samt dessa på nämndens uppdrag sammanställts av Lantbruksförbundets revisionsbyrå aktiebolag, har nämnden berett revisionsbyrån tillfälle att avge yttrande över Petris framställning. Enligt nämndens mening utvisar revisionsbyråns yttrande, att vad som i framställningen anförts angående växjöverkets bättre ekonomiska förutsättningar icke är hållbart. Härav följer, att nämnden icke heller kan godtaga invändningarna mot beräkningen av den kostnadsbesparing, som skulle kunna vinnas genom en driftskoncentration.

I det av revisionsbyrån avgivna yttrandet anføres i huvudsak följande.

Beträffande kritiken mot att utredningen om kostnadsbesparingarna bygger på endast ett år upplyser revisionsbyrån, att utredningen i enlighet med direktiv från jordbruksnämnden omfattade en analys av kostnadsstrukturen under de fyra senaste bokföringsåren. Då det gällde att välja ett tillfredsställande underlag för utarbetande av kostnaderna för driften vid en gemensam anläggning, måste flera faktorer tagas i beaktande. I första hand måste skörden vara kvalitativt ganska likformig, i andra hand måste verkens utbyggnad och kostnadsstruktur vara jämförbara. Det enda år, som uppfyllde dessa fordringar, var bokföringsåret 1953/54. Laholmsverket hade år 1953 utsträckt sitt odlingsområde till Skåne, varjämte såväl detta verk som växjöverket året dessförinnan byggt ut sin kapacitet på skilda områden. Då dessutom båda verken på grund av den fortgående rationaliseringen uppvisade den lägsta kostnaden per enhet bokföringsåret 1953/54, ansågs det vara mest lämpligt att basera besparingskalkylen på detta års kostnadssiffror.

Den i framställningen anförda uppgiften, att växjöverket under åren 1950—1953 kunnat redovisa ett skördeutbyte, som varit 190 kronor per hektar större än laholmsverkets har revisionsbyrån icke kunnat kontrollera. En jämförelse i avseende på skördeutbytet synes emellertid enligt revisionsbyråns mening knappast ge ledning vid ett bedömande av de bägge verkens betalningsförmåga, enär bland annat storleken av halmkörden per hektar, odlingens belägenhet etc. spelar in. Sålunda bör beaktas, att växjöverkets odlingar sedan cirka sex år till huvudsaklig del eller till omkring 80 procent är belägna på Söderslätt, medan laholmsverket först år 1953 utsträckte sin odlingsareal till Skåne. För att eliminera olikheterna i hektarskördar mellan Halland och Söderslätt bör jämförelse göras mellan de priser, som verken kunnat betala per kilogram halm. En utredning rörande verkens inköpskostnad per kilogram halm från egna odlare under fyraårsperioden 1950—1955 har därför verkställts. Denna visar, att det av laholmsverket betalda genomsnittspriset för de fyra åren utgjort 19,24 öre per kilogram mot 24,81 öre per kilogram vid växjöverket. Av den merbetalning av cirka 5,5 öre, som sålunda redovisas för växjöverket, härrör drygt 5 öre från detta verks högre statsbidrag (detta uppgår för växjöverket till 11,72 öre och för laholmsverket till 6,63 öre per kilogram från odlare inköpt halm). Merbetalningen från växjöverket skulle alltså netto uppgå till knappt 0,5 öre per kilogram. Härvid är dock att märka, att laholmsverket lämnar sina odlare bättre service vid halmens hämtning. Denna kan värderas till lägst 1 öre per kilogram. Laholmsverket hämtar nämligen halmen direkt hos odlaren med bil utan kostnad för denne,

medan hos växjöverket odlaren själv får ombesörja transporten till verket eller till närmaste järnvägsstation. I de fall växjöverket hämtar halmen hos odlaren med bil, debiteras denne med 1 öre per kilogram härför. Ett annat sätt att jämföra beredningsverkens betalningsförmåga för halm är att framräkna det halmpris, som de skulle ha kunnat betala, om endast utbytet av rötad fiber lagts till grund för betalningen och något statsstöd icke utgått. Enligt en sådan uträkning skulle laholmsverket ha kunnat betala 16,13 öre och växjöverket 14,47 öre per kilogram halm.

Utöver inkomsterna av fiber har växjöverket under de gångna åren dels haft en engångsvinst å frö, vilken icke stått laholmsverket till buds, dels haft en icke oväsentlig inkomst från tillverkning av drev- och packningsgarn. Dessa två inkomstposter har verkat höjande på växjöverkets betalningsförmåga i förhållande till laholmsverket. Den tillverkning av packningsgarn, som finnes i Växjö, utgör en stor tillgång för detta verk, då man härigenom kan få ett utbyte av den sämre fibern, vilket är väsentligt större än om denna skulle säljas. En utvidgning av denna förädlingsverksamhet, som kan komma till stånd vid ett gemensamt verk, skulle ge ett sådant en icke oväsentligt större merinkomst än om tillverkningen endast bedrives vid ett av de nuvarande två verken. Samma förhållande torde råda i fråga om den av laholmsverket nu igångsatta platttillverkningen. Enligt uppgift skall denna ge en god avkastning av de nu värdelösa skevorna. Vid en sammanslagning av verken står större skevkvantitet till förfogande och det ekonomiska utbytet bör kunna ökas icke oväsentligt.

Av det anförda synes enligt revisionsbyråns mening den slutsatsen kunna dragas, att laholmsverkets betalningsförmåga i dag med lika statsstöd och under i övrigt lika förhållanden torde ligga över växjöverkets samt att de ekonomiska fördelarna i fråga om biproduktstillverkningarna torde bli väsentligt större vid en sammanslagning än om beredningsverken arbetar var för sig med var sin produkt. Ytterligare bör tilläggas, att de bägge beredningsverkens avräkningspriser för frö varit i stort sett lika höga under den sistförflutna fyraårsperioden. Växjöverket har under vissa år betalat några ören mer per kilogram än laholmsverket, men totalt uppgår denna merbetalning till ett förhållandevis obetydligt belopp.

I fråga om påpekandet att växjöverket amorterat mera på sina anläggningstillgångar än laholmsverket framhåller revisionsbyrån, att det är oklart, huruvida därmed avses amorteringen å det erhållna statslånet eller verkställda avskrivningar å anläggningstillgångarna. För att få en komplett bild har därför i följande tabell sammanställts uppgifter om såväl amorteringen å statslånen som de verkställda avskrivningarna å anläggningstillgångarna.

Amortering å statslån

	Växjöverket	Laholmsverket
Lån intill 30/6 1952	1 754 400	1 099 900
Därav amorterat.....	1 529 666,18	1 099 900
	Rest	—
Lån efter 30/6 1952	510 100	1 201 900
Summa lån 30/6 1955	734 833,82	1 201 900

Att laholmsverkets amorteringar ligger lägre än växjöverkets är helt beroende på att det förstnämnda verkets ursprungliga statslån varit lägre än det sistnämnda verkets. För de senast erhållna lånen har amorteringstiden ännu icke börjat. Här kan tilläggas att, medan växjöverket har till 80 pro-

cent finansierat sina anläggningskostnader med statliga lån och bidrag, laholmsverket har utnyttjat sådan finansiering till 63 procent.

Avskrivning å anläggningstillgångar

	Växjöverket	Laholmsverket
Totalt anskaffningsvärde från företagens start	3 205 028	3 972 167
Avgår statsbidrag.....	297 800	194 100
Netto anskaffningsvärde	2 907 228	3 778 067
Avgår brandskadeersättning till växjöverket respektive försäljningsintäkt och anslag från Laholms stad till laholmsverket	177 683	90 586
Rest	2 729 545	3 687 481
Avgår verkställda avskrivningar	2 177 215	2 027 848
Bokfört värde per 30/6 1955	552 330	1 659 633

Avskrivningarna å anläggningstillgångarna har gjorts med skattemässigt tillåtna procentsatser. Att laholmsverkets restvärde per den 30 juni 1955 är större än växjöverkets beror på att laholmsverket verkställt stora nyinvesteringar de senaste åren (för bokföringsåren 1952/53 och 1953/54 tillsammans 1 535 000 kronor), vilka icke kunnat avskrivas på grund av gällande begränsning i rätten till fri avskrivning.

Vad angår de kalkylerade kostnadsbesparingarna vid sammanslagning av växjö- och laholmsverken framhåller revisionsbyrån beträffande *den faktiska kostnadsbesparingen å 220 000 kronor*, att det förhållandet, att rötningen vid växjöverket är så pass mycket dyrare än vid laholmsverket, har rätt icke endast under bokföringsåret 1953/54 utan även under tidigare år. Speciell uppmärksamhet har ägnats åt detta problem vid uppgörande av de årliga driftanalyser, som revisionsbyrån utarbetar för verkens räkning, och revisionsbyrån har därvid sökt utröna orsakerna till differensen genom en särskild undersökning. Någon klarhet i frågan har dock icke kunnat vinnas. En förklaring till de högre fasta kostnaderna vid växjöverket är, att laholmsverket drivit rötningen snabbare och med betydligt större kvantitet. Även om detta har en väsentlig inverkan på storleken av de fasta kostnaderna, förklaras icke hela differensen härigenom. Det kan tänkas, ehuru det icke är sannolikt, att en fellitterering skett i växjöverkets bokföring, varigenom kostnaderna för röttnings- och torkningsavdelningen blivit för höga. En sådan fellitterering påverkar dock icke totalkostnaden, då i så fall en annan avdelning skulle ha utvisat en motsvarande högre kostnad. Här kan tilläggas, att växjöverkets totalkostnader under den senaste treårsperioden legat 6—8 öre per kilogram halm över laholmsverkets. Vid uppgörande av kalkylen över besparingar vid en sammanslagning har speciell hänsyn tagits till att laholmsverkets kostnader för röttnings- och torkningsavdelningen så väsentligt understigit växjöverkets. Vid kalkylen har nämligen räknats med att de fasta kostnaderna vid en sammanslagning skall stiga med 25 procent inom alla avdelningar utom röttningsavdelningen, där kostnadsökningen beräknats till 50 procent.

I fråga om *den skenbara kostnadsbesparingen å 160 000 kronor* må framhållas, att den beräkning av beredningsverkens ränte- och avskrivningskostnader, som göres vid de årliga driftanalyserna, baserar sig på verkens ursprungliga anskaffningskostnad i fråga om byggnader och maskiner med differentierade procentsatser för olika slag av dessa anläggningsmedel. Denna kalkyl uppgöres för varje verk för sig. Vid den sammanslagna föreningen har som bas använts laholmsverkets nuvarande anläggningskostnad, ökad

med den beräknade kostnaden för utbyggnaden. För växjöverkets kvarstående anläggningskostnad har sålunda varken någon ränte- eller avskrivningskostnad beräknats, då dessa bortfaller i samband med en försäljning. Om denna metod godkännes för statsstödets framtida utformning och någon hänsyn till vinst eller förlust vid avvecklingen av växjöverkets anläggnings-tillgångar i förhållande till bokfört värde icke tages, sjunker stödet med 160 000 kronor. Detta belopp utgör i så fall en direkt kostnadsminskning för statsverket. Den besparing, som uppstår för den sammanslagna föreningen, är helt beroende på de ekonomiska villkor, under vilka växjöverket kan avvecklas. Besparingen är i detta fall av engångsnatur och kan beräknas till mellanskillnaden mellan det pris, som erhålles för samtliga tillgångar, och dessas bokförda värden. Erhålles ett pris understigande bokfört värde, uppstår förlust.

Kalkylen över den kostnadsbesparing, som kan ernås vid en sammanslagning av linberedningsverken i Växjö och Laholm samt en koncentration av driften, har gjorts synnerligen försiktigt. Sannolikheten talar för att den faktiska kostnadsminskningen blir större än den beräknade, och det har även från de berörda beredningsverkens sida gjorts gällande, att besparingen blir avsevärt större än den, som framkommit i revisionsbyråns utredning. I denna har problemet berörts, ehuru icke siffermässigt uträknat. Revisionsbyrån har endast gjort en beräkning över besparingarna i fasta kostnader, men det är uppenbart, att även en viss minskning av de kostnader, som revisionsbyrån hänfört till rörliga, är möjlig att ernå. I dessa ingår nämligen en del kostnader av halvfast natur, som vid ett bättre utnyttjande kan väntas sjunka per enhet, i varje fall på längre sikt. Revisionsbyrån har som riktpunkt utgått från att en nedpressning av dessa kostnader med 0,5—1 öre per kilogram halm kan ernås, vilket skulle motsvara cirka 100 000 kronor. Detta belopp bör läggas till den tidigare omnämnda besparingen å 220 000 kronor. Erfarenheten inom svensk industri ger klart vid handen, att en koncentration av driften till större enheter medför både väsentliga kostnadsbesparingar och bättre kvalitet på den tillverkade varan. Det torde därför icke råda något tvivel om att en koncentration av linberedningen i södra Sverige till ett enda verk kommer att medföra icke oväsentliga besparingar för statsverket i form av lägre bidrag vid oförändrat fiberpris. De gångna årens rationalisering vid linberedningsverken torde klart ha visat detta, och den föreslagna sammanslagningen av linberedningsverken i Växjö och Laholm synes utgöra ett led i denna rationalisering.

Jordbruksnämnden erinrar i sitt utlåtande över Petris framställning även om den allmänna bakgrunden till förslaget om en sammanslagning av laholms- och växjöverken.

Vad i den remitterade skrivelsen anförts angående den beredskapsmässiga fördelen av att ha två sydsvenska linberedningsverk torde i och för sig vara riktigt. Likaså är verksamheten vid växjöverket givetvis av värde för Växjö stad. Under senare år har inträffat en betydande arbetskostnadsstegring för linberedningsverken, samtidigt som linfibern avsevärt fallit i pris. Detta förhållande tillika med de i vårt land rådande odlingsbetingelserna har medfört, att odlingen och beredningen av lin här icke kan bedrivas utan statligt stöd. Det statliga stöd, som hittills lämnats linhanteringen, har varit större än det, som genomsnittligt lämnats det svenska jordbruket. Då man icke på längre sikt kan räkna med att linhanteringen skall få ett starkare stöd än övrig jordbruksproduktion, måste beredningskostnaderna nedbringas genom fortsatt rationalisering. Den väg, som enligt verkställda utred-

ningar bör beträdas för att ernå en påtaglig kostnadsminskning, är fortsatt driftskoncentration, därvid verksamheten självfallet bör förläggas till det beredningsverk, som arbetar under de bästa ekonomiska förutsättningarna. Med hänsyn bland annat till att växjöverket är avsidet beläget i förhållande till det huvudsakliga odlingsområdet (södra och västra delarna av Skåne samt Halland), kan det icke ifrågakomma att förlägga beredningen av all den sydsvenska linhalmen till Växjö. Detta har ej heller direkt föreslagits från växjöverkets sida. Det bör i detta sammanhang nämnas, att fem av de sju styrelseledamöterna i Växjö insett angelägenheten av att en fusion kommer till stånd och ställt sig positiva till en sådan. Styrelseminoriteten har däremot förklarat, att växjöverket i fortsättningen kan drivas med samma stöd, som utgår till laholmsverket. Härvid har man dock förutsatt, att växjöverket skulle öka sina odlingar i en omfattning, som — med hänsyn till det begränsade totala avsättningsutrymmet — skulle nödgå laholmsverket att inskränka driften med därav följande kostnadsstegring och ökat behov av statsstöd.

Vidare anför jordbruksnämnden, att nämndens tillstyrkande av förslaget om en fusion och förläggning av driften till Laholm får ses mot bakgrunden av här angivna förhållanden. Nämnden bedömer läget så, att en underlåtenhet att vidtaga den föreslagna rationaliseringen innebär, att man riskerar hela den sydsvenska linhanteringens fortsatta bestånd. Vid sådant förhållande blir de i den remitterade skrivelsen anförda beredskapssynpunkterna av sekundär betydelse. Om denna nämndens bedömning är riktig, tillgodoses på längre sikt ej heller Växjö stads intresse att få behålla en industri genom att söka upprätthålla en linberedning i Växjö, eftersom tillräckliga ekonomiska förutsättningar härför icke föreligger. Däremot torde det vid nuvarande konjunkturer finnas goda möjligheter att till växjöverkets anläggningar förlägga annan industriell verksamhet. Med hänsyn till vad sålunda anförts har nämnden icke funnit anledning frångå vad nämnden i hithörande delar anført i sitt förslag till fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen.

Framställningar av Gotlands hampodlareförening u.p.a., Visby, och Riksförbundet Lin och hampa om förlängning av amorteringstiden för lin- och hampberedningslån

I en den 29 augusti 1955 dagtecknad skrift har *Gotlands hampodlareförening u. p. a., Visby*, anhållit att Kungl. Maj:t måtte medge föreningen förlängning av amorteringstiden från nuvarande tio år till 20 år för de hampberedningslån å 659 621 kronor 95 öre respektive 200 000 kronor, som föreningen erhållit ur hemslöjdslånefonden.

Beträffande nämnda lån anför föreningen i huvudsak följande.

Genom beslut av Kungl. Maj:t den 18 december 1953 har hampodlareföreningen medgivits rätt att övertaga hampberedningslån ur hemslöjdslånefonden till ett belopp av 659 621 kronor 95 öre. Vidare har föreningen ge-

nom beslut av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen den 18 januari 1954 ur samma fond erhållit ytterligare lån å 200 000 kronor. Å båda lånen har föreningen utfärdat skuldförbindelser till statskontoret, daterade den 5 mars 1954. Såsom säkerhet för skuldförbindelserna har föreningen pantsatt inteckningar i stadsågan nr 1150 A i Visby å tillhoppa 875 000 kronor. Enligt nyssnämnda beslut skall lånen amorteras under tio år med lika belopp årligen. Föreningen har i enlighet därmed den 30 september 1954 till statskontoret inbetalat 65 963 kronor 95 öre jämte ränta, varför resterande låneskuld är $(593\ 658 + 200\ 000 =)$ 793 658 kronor. Lånet å 200 000 kronor skall enligt bestämmelserna amorteras från och med år 1956, varför föreningen därefter har att fullgöra årliga amorteringar å cirka 86 000 kronor. Bokförda värdet av föreningens hampberedningsanläggning (fastigheter, maskiner och inventarier) är enligt årsbokslut för år 1954 710 267 kronor. Taxeringsvärdet, exklusive icke fasta maskiner och inventarier, är 774 000 kronor.

Till stöd för sin framställning anför föreningen vidare följande.

En amortering av föreningens skulder till staten på sätt nyss angivits skulle innebära en avskrivning av föreningens hela anläggning på så kort tid som tio år. Detta skulle kräva, antingen att rörelsen årligen skulle lämna ett driftsöverskott av en storlek, som måste anses svåruppnåelig för en rörelse av här ifrågavarande art, eller att en årlig upplåning på den fria marknaden skulle ske, vilket senare alternativ ej kan anses lämpligt eller med för närvarande rådande kreditrestriktioner möjligt. Då dessutom verkningarna av 1952 års skördekatastrof, varvid genom långvarig nederbörd under bärgningen hela fröskörden förstördes, ännu icke är helt övervunna, synes man för innevarande år icke kunna påräkna ett sådant driftsöverskott, som erfordras för en nedskrivning motsvarande den amortering, som skall göras på statslånet. Det utsäde av i huvudsak sydeuropeiska, i vårt klimat ej frömognande hampsorter, som har varit nödvändigt att importera, har på grund av sen mognad lämnat en högst varierande och svårbearbetad halmskörd, som givit sämre fiberkvalitet än eljest skulle ha varit fallet. På grund av svårigheter att inköpa lämpligt utsäde har först i år svenskodlat frö kunnat anskaffas till större delen av den för året odlade arealen. Verkningarna av skördekatastrofen år 1952 kan således förutsättas komma att upphöra först åren 1956—1957. Det kraftiga prisfall på hampfiber, som inträffade åren 1953—1954 eller för grundkvaliteten blånor klass II från 212 öre per kilogram sista halvåret 1952 till 150 öre per kilogram år 1954, har givetvis medfört avsevärda svårigheter för föreningen. En stabilisering av priserna är dock märkbar nu. För blånor klass II utgör priset för närvarande 163 öre per kilogram.

Med anledning av hampodlarföreningens framställning har *Riksförbundet Lin och hampa* i en den 5 september 1955 dagtecknad skrift anhållit, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om dels sådan ändring av gällande bestämmelser för lån ur hemslöjdsånefonden, att återbetalningstiden för dylika lån ändras från högst tio år till högst 20 år, dels att återbetalningstiden för redan beviljade lån från ifrågavarande fond förlänges till 20 år.

Till stöd för sin framställning anför riksförbundet bland annat följande.

Enligt vad riksförbundet inhämtat, föranledes framställningen från Gotlands hampodlareförening av föreningens svårigheter att erhålla ett sådant driftsöverskott, som fordras för att kunna erlagga nu utgående amor-

tering av skulden. På grund av gällande kreditrestriktioner är det icke heller möjligt att erhålla motsvarande nytt lån hos annan långivare. Trots att statsmakterna lämnat betydande ekonomiskt stöd i form av såväl direkt driftsanslag som bidrag till inköp av utsäde, har föreningen ännu icke helt övervunnit verkningarna av 1952 års katastrof för hampodlingen. Föreningen tvingades nämligen på grund av brist på lämpligare utsäde att våren 1953 och 1954 odla turkiska och sydfranska hampsorter. Dessa sorter lämnar icke något frö i vårt klimat. Ej heller hinner stjälken erhålla tillräcklig mognad, vilket återverkar störande på beredningsproceduren och förorsakar, att fibern blir svag och ojämn. Detta har givetvis medverkat till att fibervärdet blivit lägre än vad som skulle ha varit fallet, om för svenska förhållanden lämpligare hampsorter kunnat odlas. Först till 1955 års hampodling har man haft tillgång till utsäde av sådana hampsorter, som lämnar moget frö och bättre utvecklade fiber i halmen. Beredningen av denna skörd påbörjas först i oktober—november 1955. Något resultat härav i form av förbättrad ekonomi kan därför icke påräknas förrän under år 1956.

I denna situation har föreningen ansett nödvändigt att minska utgifterna för avbetalning av sin skuld genom förlängd amorteringstid. Vid bedömandet av det framlagda förslaget bör enligt riksförbundets uppfattning hänsyn tagas till att det icke kan anses anmärkningsvärt, att ett företag med cirka 1 500 000 kronors årsomsättning har en permanent låneskuld på cirka 800 000 kronor, om samtidigt pantförskrivna byggnader och maskiner genom erforderligt underhåll bibehålles vid oförändrat värde. Enligt gällande bestämmelser för lån från hemslöjdslånefonden skall erhållna lån amorteras under en tid av högst tio år. Detta innebär, att föreningen efter tio år skulle vara helt skuldfri. I det betryckta läge, under vilket textilindustrien i Sverige för närvarande arbetar, synes det emellertid icke vara möjligt för föreningen att påräkna ett årligt driftsöverskott av denna omfattning. På grund av gällande kreditrestriktioner är det icke heller möjligt att hos annan långivare belåna genom amortering av statslånen frigjorda inteckningar i företaget.

Riksförbundet är därför av den uppfattningen, att de årliga amorteringarna av lånen bör nedbringas genom förlängd amorteringstid och att förlängningen bör gälla för såväl lin- som hampberedningslån från hemslöjdslånefonden. Även om linodlareföreningarna — bland annat till följd av att de icke utsatts för en katastrof liknande den, som år 1952 drabbade hampodlarföreningarna — har en något bättre ekonomisk ställning, synes likartade bestämmelser böra gälla för lin- och hampberedningslån från hemslöjdslånefonden. Riksförbundet erinrar vidare om att då de ursprungliga bestämmelserna för lån från hemslöjdslånefonden utfärdades, amorteringstiden för dylika lån fastställdes till 15 år. Amorteringstiden ändrades av 1942 års riksdag till högst fem år. Den kraftiga nedskärningen av amorteringstiden motiverades med att beviljade lån borde vara återbetalda inom då gällande garantitid för stöd åt lin- och hampodlingen, så att beredningsverken skulle stå bättre rustade att möta förhållandena efter avspärrningsperiodens slut. Genom beslut av 1951 års riksdag förlängdes återbetalningstiden till nu gällande högst tio år. Till slut framhåller riksförbundet, att en i enlighet med hampodlarföreningens förslag till 20 år förlängd amorteringstid för lin- och hampberedningslån från hemslöjdslånefonden

givetvis skulle innebära en avsevärd lättnad för lin- och hampodlarföreningarna särskilt under nu rådande kreditrestriktioner, samt anför, att enligt vad förbundet erfarit 40 års amorteringstid gäller för lån från exempelvis vattenkraftslånefonden.

I utlåtande den 4 oktober 1955 över framställningarna av Gotlands hampodlareförening och Riksförbundet Lin och hampa anför *statens jordbruksnämnd*, bland annat, att med hänsyn till nu föreliggande förhållanden ett bifall till framställningarna skulle medföra en lättnad i de svårigheter, som lin- och hampodlarföreningarna har att bemästra. En fördubbling av amorteringstiden skulle på sätt framgår av hampodlarföreningens skrift innebära en minskning av det årliga behovet av medel för utbetalningar med omkring 43 000 kronor. Motsvarande belopp är enligt uppgift från statskontoret för Hallands läns linodlareförening, Laholm, cirka 60 000 kronor, för Östra Götalands linodlareförening, Växjö, cirka 42 000 kronor och för Föreningen Norrlandslin, Mellansel, cirka 40 000 kronor.

Jordbruksnämnden anför vidare, att de kortare amorteringstider om fem respektive tio år, som hittills gällt, torde få ses mot bakgrunden av det förhållandet, att det statliga stödet varit bestämt att utgå endast för begränsade tidsperioder, senast för en femårsperiod. Såsom förut anförts har nämnden föreslagit, att lin- och hampodlingen i fortsättningen skall få ett statligt stöd, som i stort sett motsvarar det skydd, andra jordbruksprodukter åtnjuter, och att någon särskild tidsbegränsning icke på förhand skall bestämmas för detta stöd. Bland annat med hänsyn härtill finner sig nämnden böra tillstyrka bifall till den av riksförbundet gjorda framställningen.

Slutligen framhåller jordbruksnämnden, att av riksförbundets skrift framgår, att linodlarföreningarnas ställning är mindre svår än hampodlarföreningens. I den mån denna omständighet av Kungl. Maj:t finnes böra inverka på avgörandet i frågan, föreslår nämnden, att förlängningen av amorteringstiden för redan beviljade linberedningslån skall begränsas till fem år men att en gemensam längsta amorteringstid av 20 år för lin- och hampberedningslån skall stadgas i kungörelsen angående hemslöjdslån. Nämnden förutsätter därvid, att de lånebeviljande myndigheterna vid beviljandet av nya lån särskilt prövar frågan om amorteringstidens längd.

Statskontoret anför i remissutlåtande den 14 oktober 1955, att ämbetsverket med hänsyn till vad Gotlands hampodlareförening och Riksförbundet Lin och hampa anført icke har något att erinra mot att Kungl. Maj:t medger en förlängning av amorteringstiden för de redan utlämnade lin- och hampberedningslånen. En utökning med tio år bör emellertid endast ifrågakomma för hampberedningsverkets lån. Linberedningslånenes amorteringstid torde däremot, såsom jordbruksnämnden ifrågasatt, böra förlängas med fem år. Förslaget om en ändring av föreskrifterna rörande lån ur hemslöjdslånefonden, så att återbetalningstiden fastställes till högst 20 år, föranleder icke heller någon erinran från statskontorets sida. I likhet med nämnden förutsätter statskontoret därvid, att lånetidens längd omsorgsfullt prövas vid beviljandet av lån.

I remissutlåtande den 18 oktober 1955 förklarar sig *kommerskollegium* icke ha någon erinran att göra mot jordbruksnämndens förslag i anledning av framställningarna från Gotlands hampodlareförening samt Riksförbundet Lin och hampa om förlängning av amorteringstiden för lin- och hampberedningslån.

Lantbruksstyrelsen framhåller för sin del i remissutlåtande den 18 oktober 1955, att hampodlarföreningens ekonomiska ställning försämrats dels genom den misslyckade skörden år 1952, dels till följd av det minskade skördeutfallet under åren 1953 och 1954 på grund av bristande tillgång på lämpligt utsäde, eller sålunda i allt omständigheter, över vilka föreningen icke kunnat råda. Med hänsyn härtill finner styrelsen skäligt, att föreningen får det stöd, som en förlängning av återbetalningstiden för föreningens hampberedningslån innebär.

Mot förslaget av Riksförbundet Lin och hampa om en förlängning av återbetalningstiden för redan beviljade linberedningslån har lantbruksstyrelsen intet att erinra med hänsyn till att det ogynnsamma ekonomiska läge, under vilket textilindustrin i Sverige för närvarande arbetar, kan komma att medföra vissa likviditetssvårigheter för linberedningsföretagen. *Kommerskollegium* och styrelsen torde därför enligt styrelsens mening böra erhålla be- myndigande att i egenskap av lånebeviljande myndigheter, efter framställning därom i varje särskilt fall, pröva frågan om dylik förlängning.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker vidare förslaget om sådan ändring av bestämmelserna för lån från hemslöjdslånefonden att återbetalningstiden för lin- och hampberedningslån i fortsättningen skall kunna bestämmas till högst 20 år.

Departementschefen

I syfte att trygga vårt lands försörjning med lin och hampa utgick under 1940-talet ett omfattande statligt stöd åt den inhemska odlingen och beredningen av lin och hampa dels i form av lån och bidrag till uppförande av lin- och hampberedningsverk, dels såsom årliga bidrag för att stödja priset på lin- och hamphalm. Det tillskott till försörjningen på detta område, som därigenom erhöles, var av stort värde. De statliga stödåtgärderna medförde emellertid betydande kostnader. Sedan mera normala förhållanden inom världshandeln åter inträtt i slutet av 1940-talet, aktualiserades frågan om omfattningen av det fortsatta statliga stödet åt lin- och hampodlingen.

På grundval av ett utav 1949 års lin- och hampodredning framlagt förslag fattade riksdagen år 1951 principbeslut om fortsatt statligt stöd åt odlingen av begränsad omfattning under femårsperioden 1951—1955. Vidare företogs bland annat vissa ändringar i det tekniska systemet för stödet. Som motiv för det fortsatta stödet åberopades såväl beredskaps- och försörjnings- skäl som odlingens och beredningens betydelse ur lokal synpunkt för jordbruket och näringslivet i övrigt. Begränsningen till en femårsperiod föran-

leddes av att det å ena sidan i dåvarande världsläge icke ansågs lämpligt att på långt sikt taga ställning till frågan om lin- och hampodlingens framtida uppehållande samt att det å andra sidan ur såväl odlings- som beredningssynpunkt ansågs vara av vikt, att den tidsperiod, som stödet skulle avse, icke begränsades alltför snävt. I riksdagsbeslutet förutsattes emellertid, att — därest så skulle påkallas av ändrade förhållanden — en förnyad prövning av frågan om beredningsverkens bibehållande skulle kunna ske under loppet av femårsperioden. Genom beslut av 1955 års riksdag förlängdes stödet att gälla även 1956 års skörd.

Under nyssnämnda period har två av linberedningsverken (i Gimo och Hybo) samt det ena av hampperedningsverken (i Värmbol) upphört med sin verksamhet. Samtidigt har de kvarvarande beredningsverkens konkurrenskraft stärkts, trots att de under denna tid stigande arbetslönerna och sjunkande världsmarknadspriserna medfört nya svårigheter för den inhemska lin- och hamphanteringen. Då den tid, som 1951 och 1955 års riksdagsbeslut avsåg, snart går till ända, torde frågan om fortsatt stöd till lin- och hampodlingen nu få underställas riksdagen för prövning.

Det förslag, som statens jordbruksnämnd framlagt och som även tillstyrkts i flertalet remissyttranden, innebär i fråga om linodlingen i stort sett, att principbeslut skall fattas om fortsatt allmänt stöd, till storleken i huvudsak motsvarande det skydd, som andra jordbruksprodukter i genomsnitt åtnjuter, varvid dock den nuvarande maximeringen av det allmänna pristillägget till 75 öre för kilogram fiber av spinnbar kvalitet skall bibehållas. Nämnden anser vidare att, om stödet åt linodlingen genom ett sådant beslut inordnas i det allmänna jordbruksskyddet, skäl ej föreligger att på förhand tidsbegränsa stödet. Att omprövning skall kunna ske vid ändrade förhållanden förutsätter dock nämnden vara självfallet. Det allmänna pristillägget föreslås inom angivna maximiram skola fastställas på samma sätt, som skett sedan år 1951, och således bli beroende av produktionskostnaderna samt priset på utländsk fiber. Det så bestämda allmänna pristillägget föreslår nämnden skola bli lika stort för den linberedningsverksamhet, vilken bedrivs av Hallands linodlareförening, som för den, vilken bedrivs av Östra Götalands linodlareförening, varvid dock fortsatt stöd åt den sistnämnda föreningens beredningsverksamhet skall göras beroende av att verksamheten överflyttas till den förstnämnda föreningens anläggningar i Laholm. I fråga om linodlingen i Norrland (linberedningsverket i Mellansel) föreslår nämnden, att liksom nu ett extra pristillägg av 55 öre för kilogram spinnbar fiber utöver det allmänna pristillägget skall utgå tills vidare. Möjlighet bör dock enligt nämnden finnas att när som helst ompröva detta stöd.

Det för 1954 års skörd utgående allmänna pristillägget för linfiber motsvarar omkring 20 procent av priset för den till pristillägg berättigade fibern. Procenttalet är ungefär detsamma, varmed de inhemska priserna på jordbruksprodukter hösten 1954 genom det gällande gränsskyddet översteg de internationella priserna. Enligt jordbruksnämnden torde i vart fall linbe-

redningsverket i Laholm kunna bedriva sin verksamhet innanför ett dylikt generellt gränsskydd. Såvitt jag kunnat finna, kan linodlingen och den därpå grundade linberedningen i södra Sverige nu anses vara stabiliserad och i konkurrenshänseende jämförlig med annan jordbruksproduktion. Såsom jordbruksnämnden framhållit, är det rimligt, att linodlingen erhåller samma stöd som produktionen i övrigt på jordbruksområdet. Vid sådant förhållande bör stödet icke på förhand begränsas till att avse viss tid. Att omprövning skall ske vid ändring i förhållandena är dock självklart. I enlighet med nämndens förslag bör även den nuvarande maximeringen av det allmänna pristillägget till 75 öre per kilogram spinnbar linfiber bibehållas tills vidare.

De för 1954 års skörd utgående statliga pristilläggen för linfiber till beredningsverket i Växjö motsvarar enligt jordbruksnämnden omkring 26 procent av varuvärdet. Nämnden har funnit det tveksamt, huruvida beredningsverket kan drivas med ett på nyss angivet sätt maximerat allmänt stöd. Emellertid har Östra Götalands linodlareförening förklarat, att föreningen för växjöverkets del icke ifrågasätter något stöd utöver ett allmänt pristillägg, beräknat på grundval av laholmsverkets produktionskostnader. Föreningen har dock därvid förutsatt, att dess stödberättigade tillverkningskvot skall ökas. Enär någon ökning av linodlingen i nuvarande läge icke torde böra sättas i fråga, skulle emellertid den av föreningen förutsatta omfördelningen av tillverkningskvantiteterna medföra en minskad avverkning vid laholmsverket med ökade produktionskostnader för detta verk som följd. Då kostnaderna vid laholmsverket liksom hittills bör läggas till grund för beräkningen av det allmänna pristillägget, skulle följderna bli ett ökat anspråk på statsstöd åt linhanteringen. Enligt vad jag inhämtat har emellertid växjöföreningen vid föreningsstämma den 23 juni och den 30 september 1955 beslutat om fusion med Hallands läns linodlareförening i enlighet med ett av styrelsen för förstnämnda förening framlagt förslag till fusionsavtal. Laholmsföreningen har för sin del beslutat godkänna sagda avtal. Därmed synes förevarande problem ha fått en såväl ur statsfinansiell synpunkt som med hänsyn till linhanteringen ändamålsenlig lösning.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i yttrande över jordbruksnämndens förslag till nedläggning av linberedningsverket i Växjö uttalat, att i samband med ett nedläggande av verket vissa ersättningar bör utgå till arbetstagarna, varvid de vid avvecklingen av hampberedningsverket i Värmbol tillämpade ersättningsgrunderna bör tillämpas. Med hänsyn till de särskilda omständigheter, som är förknippade med nedläggning av driften vid växjöverket, synes det även enligt min mening motiverat, att vissa åtgärder vidtages för att för personalen mildra de ekonomiska följderna av nedläggelsen. Därvid bör liksom i andra liknande fall i första hand komma i fråga åtgärder, som syftar till att skapa nya sysselsättningsmöjligheter. Därest fråga skulle uppstå om ytterligare stöd i form av direkta anslag för att lindra de ekonomiska svårigheter, som övergångsvis kan uppstå för personalen, synes denna böra tagas upp till behandling i annat sammanhang. Det torde böra uppdragas åt

arbetsmarknadsstyrelsen att i samråd med jordbruksnämnden närmare följa utvecklingen.

Vad därefter angår linodlingen i Norrland (linberedningsverket i Mellansel) utgår nu till denna ett till 55 öre per kilogram maximerat extra pristillägg. Av de utredningar, som jordbruksnämnden låtit företaga, framgår att ifrågavarande linberedningsverk för närvarande icke har möjlighet att driva sin verksamhet utan ett särskilt pristillägg utöver det allmänna pristillägget. Utredningsmaterialet ger även vid handen, att man ej heller torde kunna räkna med någon minskning av detta särskilda stödbehov under den närmaste framtiden. Enligt nämnden har emellertid företagsledningen upplyst, att man icke torde behöva begära någon höjning av det särskilda pristillägget, om en sänkning av det allmänna pristillägget sker.

Jordbruksnämnden har erinrat om att som motiv för stödet åt mellanselsverket har, förutom beredskapsintresset, anförts det särskilda värde, som en linodling i Norrland kan anses äga för jordbruket därstädes genom att erbjuda möjlighet till variation i produktionsinriktningen. Å andra sidan har emellertid påpekats, att antalet norrländska linodlare är mycket begränsat, varför de betydande belopp av allmänna medel — såväl totalt som per odlare räknat — vilka utbetalas till stöd åt linproduktionen i Norrland, knappast kan sägas komma det norrländska jordbruket i allmänhet till godo. Enligt nämnden bör frågan om ett fortsatt stöd åt den norrländska linproduktionen avgöras i huvudsak genom en avvägning mot kostnaderna för och vinsten av andra möjligheter att tillgodose det norrländska jordbruket. Nämnden är för sin del tveksam om huruvida en sådan avvägning kommer att utfalla till förmån för ett bibehållande av det extra norrlandsstödet men motsätter sig icke, att detta får utgå tills vidare.

Även om de betydande belopp av allmänna medel, som linodlingen i Norrland drager, icke kommer det norrländska jordbruket i allmänhet till godo, finner jag dock, i likhet med vad som framhållits i flera remissyttranden, det vara angeläget, att de möjligheter, som erbjuder sig att bereda de norrländska jordbrukarna tillfälle till en mera mångsidig produktion, tillvaratas. Härvid bör även beaktas, att också i fråga om annan jordbruksproduktion det statliga stödet är högre i Norrland än i landet i övrigt. Jag finner mig därför böra förorda, att särskilt stöd även i fortsättningen skall utgå till den norrländska linproduktionen. Det särskilda pristillägget torde tills vidare böra maximeras till 55 öre för kilogram spinnbar linfiber. Med hänsyn till de förhållandevis höga kostnaderna för stödet till denna produktion bör en omprövning av stödet ske senast efter tre år.

I fråga om hampodlingen har jordbruksnämnden föreslagit ett fortsatt, icke tidsbegränsat stöd efter nu gällande grunder. Bland annat avses sålunda stödet skola maximeras till 75 öre för kilogram spinnbar hampfiber. Liksom i fråga om linodlingen har nämnden vidare i sitt förslag förutsett, att frågan om det statliga stödet åt hampodlingen skall tagas upp till omprövning, om väsentligt ändrade omständigheter skulle inträffa. Nämn-

den har i sin framställning anfört, att det nuvarande statliga stödet åt hampodlingen är ungefär dubbelt så stort som det genomsnittliga skyddet för våra jordbruksprodukter. Emellertid har nämnden funnit, att flera skäl likväl kan åberopas för ett fortsatt extra stöd åt hampodlingen utöver det allmänna jordbruksskyddet. Den har därvid framhållit, bland annat, hampodlingens speciella värde för jordbruksproduktionen på de gotländska myrmarkerna samt hamperedningens betydelse för näringslivet och den industriella sysselsättningen på Gotland. De av nämnden i detta hänseende framförda synpunkterna har kraftigt understrukits av flertalet utav de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över nämndens förslag. För min del anser jag nu liksom år 1953, då frågan om det fortsatta stödet åt hampodlingen senast behandlades, att såväl jordbrukspolitiska som sysselsättningspolitiska skäl talar för ett fortsatt stöd åt den gotländska hamphanteringen. Jag vill sålunda i likhet med remissinstanserna förorda det av nämnden framförda förslaget härutinnan. Frågan om fortsatt stöd bör emellertid tagas upp till omprövning vid ändring i förhållandena.

I fråga om det tekniska system för statsstödet till linodlingen, som riksdagen antog år 1951, har jordbruksnämnden framhållit, att detsamma synes ha fungerat tillfredsställande. Nämnden har därför föreslagit, att systemet skall tillämpas även i fortsättningen. Även i fråga om stödet åt hampodlingen har nämnden föreslagit ett oförändrat tekniskt system. Här emot har jag icke något att erinra. Statsmakterna bör sålunda före odlingens början fastställa dels de kvantiteter fiber, för vilka stöd skall utgå, dels det pris, som odlarna anses böra erhålla per kilogram halm. Vid bestämmandet av sistnämnda pris bör hänsyn liksom hittills tagas både till priserna på andra grödor och till önskvärldheten av att den avsedda odlingen av lin och hampa skall erhållas. Detta odlarpris, vilket liksom nu ej skall ha karaktären av något statligt garantipris, skall användas vid upprättandet av driftskalkyler för beredningsverken och på så sätt bli en av utgångspunkterna för beräkningen av storleken utav de statsbidrag, som skall utgå per kilogram fiber. Frågan om pristilläggens storlek bör liksom för närvarande upptagas till behandling vid den tidpunkt, då beredningen av halmen skall börja, d. v. s. i slutet av det kalenderår, då odlingen skett, eller i början av året därefter. Därvid bör man på basis av dels det förut angivna odlarpriset, dels vad som är känt eller kan beräknas i fråga om produktionskostnaderna, dels de utförsäljningspriser, som kan antagas komma att erhållas, fastställa det pristillägg, som skall utgå för produktionen av spinnbar fiber. Vid dessa kalkyler torde man beträffande skördens storlek och kvalitet liksom hittills böra utgå från vad som förutsatts vid fastställandet av riktpriiset. För det fall att produktionsvolymen mera avsevärt skulle avvika från vad som beräknats, synes emellertid möjlighet böra finnas att taga viss hänsyn därtill. Vidare bör liksom för närvarande de förändringar i produktionskostnader och utförsäljningspriser, som inträffar efter det pristillägget fastställts, i princip ej få föranleda någon justering av detta. Möjlighet bör dock finnas

att jämka pristillägget, därest mera avsevärda förändringar i det allmänna prisläget för fibern skulle inträffa.

För att odlarna skall kunna få betalning för sin halm utan alltför stort dröjsmål, är det önskvärt, att pristilläggen skall kunna utbetalas så snart som möjligt. Hinder torde därför ej heller i fortsättningen böra möta för Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, jordbruksnämnden att medge att vissa belopp utbetalas till verken i avräkning på de pristillägg, som senare kommer att definitivt fastställas.

Pristilläggens storlek torde med tillämpning av nu angivna principer liksom hittills få fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av jordbruksnämnden. Vidare synes pristilläggen även i fortsättningen böra bestridas av medel, som av riksdagen anvisas under reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Jag torde här efter få beröra den av Gotlands hampodlareförening och Riksförbundet Lin och hampa väckta frågan om amorteringstidens längd för lin- och hampberedningslån. Därvid torde jag först få erinra något om hittills gällande bestämmelser i förevarande avseende. För linberedningslån från hemslöjdslånefonden gällde före det andra världskriget en amorteringstid av 15 år. Vidare var dylikt lån — liksom för övrigt även senare varit fallet beträffande både lin- och hampberedningslån med undantag för en kortare tid år 1940 — amorteringsfritt under de två första åren av lånetiden. Vad amorteringstiden angår behandlades frågan härom ganska ingående i samband med den utvidgning av stödet åt spånadsväxtodlingen, som genomfördes år 1940. Med hänsyn till att de då ifrågasatta lin- och hampberedningsanläggningarna förutsattes få en ganska begränsad varaktighet fastställdes, att amorteringstiden skulle göras relativt kort och maximeras till 15 år. Vid den ytterligare utökning av stödet till spånadsväxthanteringen, som genomfördes år 1941, uttalades bland annat, att ägarna av lin- och hampberedningsanstalterna borde verkställa sådana amorteringar å statslånen, att värdet å anläggningarna vid utgången av den då beslutade garanti-tiden (åren 1942—1946) skulle vara nedskrivet till ett skäligt belopp. Med hänsyn härtill nedsattes amorteringstiden för lin- och hampberedningslån till fem år. Vid fastställandet av grunderna för det fortsatta stödet åt lin- och hampodlingen år 1951 förlängdes amorteringstiden för nämnda lån ånyo. Enligt nu gällande bestämmelser skall sålunda lån, som beviljats efter den 1 juli 1951, amorteras under en tid av högst tio år. Lån, som före sagda dag beviljats beredningsverk, vilket vid prövningen år 1951 ansågs böra bibehållas under perioden 1951—1955, skall amorteras under en tid av högst tio år, räknat från den 1 juli 1951.

Av vad nu anförts torde framgå, att amorteringstiden för lin- och hampberedningslånen ur hemslöjdslånefonden i viss utsträckning rönt inflytande av den för det statliga stödet åt lin- och hampodlingen fastställda tiden. Jag har i det föregående föreslagit, att någon begränsning icke skall ske av den tid, under vilken fortsatt statligt stöd till ifrågavarande hantering skall

utgå. Bland annat med hänsyn till de möjligheter till omprövning av stödet, som förutsättes härvid, finner jag mig emellertid icke kunna tillstyrka en generell förlängning av den nu gällande amorteringstiden för omförmälda lån. Enligt min mening torde Kungl. Maj:t böra erhålla bemyndigande att efter ansökning i varje enskilt fall medge förlängning av återbetalningstiden för redan beviljade lån med för linberedningslån högst fem år och för hampberedningslån högst tio år.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna, att stöd till lin- och hampodlingen skall utgå enligt i huvudsak de grunder, som angivits i det föregående.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Malte Olsson

PM

angående fortsatt statligt stöd åt lin- och hampodlingen

1951 års riksdagsbeslut om grunderna för stödet
åt lin- och hampodlingen

Sedan 1949 års lin- och hampodredning i januari 1951 avgivit sitt betänkande med förslag till fortsatt stöd åt odlingen av lin och hampa, framlade Kungl. Maj:t i proposition nr 192 till 1951 års riksdag förslag i ämnet. Enligt propositionen skulle stöd lämnas åt fyra linberedningsverk, nämligen verken i Laholm, Växjö, Gimo och Hybo samt till ett hampberedningsverk, nämligen verket i Visby. Riksdagens beslut (JoU 47, rskr. 379) avvek från Kungl. Maj:ts förslag däruti, att riksdagen gav fortsatt stöd även åt linberedningsverket i Mellansel och hampberedningsverket i Värmbol.

I enlighet med riksdagsbeslutet skulle under en femårsperiod — åren 1951—1955 — statligt stöd lämnas för en årlig produktion av omkring 1 500 ton (eller — om en förutsedd utbyggnad av laholmsverket komme till stånd — 1 800 ton) linfiber och 1 440 ton hampfiber av spinnbara kvaliteter. Stödet skulle utgå i form av pristillägg för fibern. För linfiber skulle till linberedningsverken i Laholm, Växjö, Gimo, Hybo och Mellansel utgå ett allmänt pristillägg, grundat på tillverkningskostnaderna vid laholmsverket. Verken i Växjö och Gimo skulle därutöver erhålla särskilt stöd med 15 öre per kilogram fiber av stödberättigad kvalitet och de båda norrlandsverken skulle få sådant särskilt stöd med 55 öre per kilogram. Pristillägget för hampfiber maximerades till 50 öre per kilogram. En bakgrund till riksdagsbeslutet utgjorde de avtal, som upprättats mellan Riksförbundet Lin och hampa samt lin- och hampspinnerier, enligt vilka spinnerierna utfäst sig att köpa vissa mängder lin- och hampfiber av 1951—1955 års skördar.

Tekniskt anordnades stödet så, att Kungl. Maj:t årligen skulle fastställa de riktpriiser på halmen, vilka skulle användas bland annat vid upprättande av de driftskalkyler för beredningsverken, vilka skulle tjäna till ledning för bestämmandet av det statliga pristillägget för fibern. Riktpriiserna skulle bestämmas så, att en odling av lämplig storleksordning kunde väntas, och alltså avvägas med hänsyn till priserna på andra grödor. Någon garanti för att odlarna skulle få ut riktpriiserna iklädde sig icke staten, utan odlarpriiset skulle bland annat bli beroende på hur försäljningspriset på beredd fiber utvecklade sig och hur beredningsverken sköttes ekonomiskt.

Som avgörande motiv för statsstödet åberopades beredskaps- och försörjningsskäl. Begränsningen av beslutets giltighet till att avse en femårsperiod föränleddes av det övervägandet, att det å ena sidan i dåvarande världsläge icke ansågs lämpligt att på lång sikt taga ställning till frågan om lin- och hampodlingens framtida uppehållande, medan det å andra sidan ur såväl odlings- som beredningssynpunkt ansågs vara av vikt, att den tidsperiod, som stödet skulle avse, icke begränsades alltför snävt.

Riksdagen förutsatte även, att Kungl. Maj:t — därest ändrade förhållanden skulle påkalla detta — under loppet av femårsperioden skulle företaga en förnyad prövning av frågan om beredningsverkens bibehållande samt understålla riksdagen förslag i ämnet.

Riktpriser, pristillägg och låneförhållanden m. m. 1951—1954

Riktpriserna

Riktpriserna för lin- och hamphalm har varit konstanta för åren 1951—1953 eller 27 respektive 15 öre per kilogram. För 1954 års odling sänktes riktpriserna till 25 respektive 13 öre per kilogram.

Pristilläggen

Utvecklingen av det allmänna pristillägget för linfiber framgår av följande uppställning.

Grundpristillägget till linfiber

Tid		Kronor per kilogram
1/1—31/3	1952 (1951 års skörd).....	0,26
1/4—30/6	1952 (, ,).....	0,72
1/7—31/12	1952 (, ,).....	1,00
1/1—31/12	1953 (1952 , ,).....	0,84
1/1—31/12	1954 (1953 , ,).....	0,73
1/1—	1955 (1954 , ,).....	0,54

Höjningarna av pristillägget under första halvåret 1952 förorsakades främst av det kraftiga prisfallet på fiber på världsmarknaden och därav förorsakad prissänkning på svensk fiber. Grundpriset på fåga kvalitetsklass I sänktes sålunda från och med den 1 april 1952 från 5 kronor 90 öre per kilogram till 5 kronor 19 öre för att från och med den 1 juli samma år sjunka till 4 kronor 46 öre eller på ett halvår med icke mindre än cirka 25 procent.

Medelpris per kilogram pristilläggsberättigad fiber samt erhållet pristillägg i medeltal per år 1952—1954 (1951—1953 års skördar)

År och beredningsverk	Medelpris per kilogram pristilläggsberättigad fiber Kronor	Erhållet pristillägg kronor per kilogram pristilläggsberättigad fiber Kronor	Pristillägg i % av medelpriset %	Total kvantitet försäld fiber kilogram	Erhållet pristillägg kronor
<i>Linfiber</i>					
1952 Laholm	3,53	0,74	21,0	1 032 820	402 637
Växjö	3,50	0,87	24,9	¹ 691 073	439 356
Mellansel	2,94	1,02	34,7	360 033	229 458
1953 Laholm	3,16	0,84	26,6	1 216 261	510 098
Växjö	3,21	0,99	30,8	¹ 708 739	490 337
Mellansel	2,20	1,39	63,2	397 207	382 250
1954 Laholm	2,72	0,73	26,8	2 035 777	555 000
Växjö	2,64	0,88	33,3	¹ 669 582	468 750
Mellansel	2,34	1,28	54,7	355 814	402 500
<i>Hampfiber</i>					
Visby 1952.....	1,86	0,50	26,9	611 675	272 361
1953.....	1,07	0,60	56,1	318 394	191 036
1954.....	1,78	0,75	42,1	763 203	537 754

¹ I denna kvantitet ingår icke de kvantiteter fiber, som växjöverket självt förädlat till drev och packningsgarn.

Det allmänna pristillägget för linfiber maximerades år 1953 till 75 öre per kilogram fiber.

De extra pristilläggen för linfiber har hela tiden utgått med oförändrade belopp, nämligen 15 öre per kilogram till beredningsverket i Växjö (tidigare även Gimo) och 55 öre per kilogram till beredningsverket i Mellansel (tidigare även Hybo).

Den linfiberkvantitet, för vilken statligt stöd skulle utgå, bestämdes år 1952 till 1 600 ton, vilken kvantitet dock skulle kunna ökas till 1 900 ton, därest laholmsverket utbyggdes på sätt som i 1951 års riksdagsbeslut förutsetts. Kvantiteten har de senaste åren varit fixerad till 1 625 ton.

Pristillägget för hampan, vilket år 1951 maximerades till 50 öre per kilogram fiber, utgick samma år med 49 öre. Med hänsyn till penningvärdeförsämringen höjdes maximigränsen år 1952 till 60 öre och bestämdes tillägget till detta belopp. År 1953 beslöts, att stöd ej skulle utgå för de lägsta kvalitetsklasserna av hampa, i anledning varav maximistödet höjdes från 60 till 75 öre och utgick även med detta belopp. Omräknat på all fiber motsvarade detta 64 öre per kilogram. Även för 1954 års odling har pristillägget bestämts till 75 öre. Utbetalade pristillägg till nu kvarvarande lin- och hampberedningsverk totalt och per kilogram pristilläggsberättigad fiber för 1951—1953 års skördar framgår av tabblån på föregående sida.

Låneförhållanden m. m.

Vid tidpunkten för 1951 års riksdagsbeslut räknade man med att rörelsen vid det av Mellersta Sveriges linodlareförening bedrivna linberedningsverket i Kristinehamn skulle nedläggas. Så skedde även, i samband varmed föreningen till fullo återbetalade erhållna linberedningslån.

Beredningsverket i Hybo ödelades den 4 februari 1952 genom eldsvåda, i anledning varav Hälsinglands linodlareförening nedlade sin verksamhet och återbetalade de lån föreningen erhållit från hemslöjdslånefonden.

I enlighet med vid 1951 års riksdag lämnat bemyndigande beslöt Kungl. Maj:t år 1953, att av det åt Föreningen Norrlandslin beviljade hemslöjdslånet ett belopp av 710 000 kronor skulle förvandlas till ränte- och amorteringsfritt lån. Enligt medgivande av 1953 års riksdag lades samma förenings skuld för oguldna räntor å hemslöjdslån till dess kapitalskuld för att amorteras enligt särskild plan. Vidare beslöts, att amorteringstiden för utestående linberedningslån skulle förlängas till den 1 juli 1961.

Med stöd av tidigare erhållit bemyndigande förordnade Kungl. Maj:t år 1954, i samband med att driften vid Uppsala—Stockholms läns linodlareförenings beredningsverk i Gimo nedlades, om avskrivning av statens fordran för linberedningslån från hemslöjdslånefonden hos föreningen, vilket ursprungligen uppgick till 1 039 250 kronor, med 408 981 kronor 82 öre.

Maximigränsen för lån ur hemslöjdslånefonden, avsedda att förmedlas av hushållningssällskapen för anskaffande av textilråvara till hemslöjdsproduktion, höjdes år 1954 från 10 000 till 25 000 kronor.

Närmast med anledning av 1952 års katastrofalt dåliga hampskörd upptogs till omprövning frågan om det statliga stödet åt hampodlingen. Som resultat härav beslöts, att statligt stöd i fortsättningen skulle utgå endast till hampberedningsverket i Visby. Sveriges hampodlareförening, som drivit beredningsverket i Värmbol, beslöt med anledning härav att nedlägga sin verksamhet.

I samband med omläggningen av stödet åt hampodlingen konstaterades, att till följd av att endast en reducerad mängd hampfiber — av mycket låg kvalitet — kunde framställas av 1952 års skörd, ett överskott på omkring

500 000 kronor kunde beräknas uppstå på det för pristillägg för hampfiber av 1952 års skörd anslagna beloppet. Det beslöts, att av detta belopp 160 000 kronor skulle få tagas i anspråk för prisnedsättningar å importerat hamprö vid försäljning till odlare, medan 170 000 kronor skulle ställas till visbyverkets förfogande såsom likviditetsbidrag. Kungl. Maj:t erhöll bemyndigande att med högst 2 miljoner kronor nedskryva statens fordran för hemslöjdslån till Aktiebolaget Hampberedning i Visby. (Denna fordran har numera nedskrivits med 2 miljoner kronor.) Vidare beslöts, att av anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för då löpande budgetår (1952/53) ett belopp av 350 000 kronor skulle ställas till förfogande för avvecklingsåtgärder i Värmbol, varjämte Kungl. Maj:t erhöll bemyndigande att avskryva statens fordran för hemslöjdslån till Sveriges Hampodlareförening, innehavare av värmbolsverket, i den utsträckning som kunde behövas för att medlemmarna vid föreningens likvidation skulle kunna återfå hälften av det av dem inbetalda insatskapitalet. Den avskrivning, som behövs i detta sammanhang, beräknas nu till omkring 1 400 000 kronor.

År 1954 beslöt riksdagen, att till personal vid värmbolsverket, vilken mistat sin anställning i samband med att verket nedlades, skulle utbetalas gratifikation med tillhoppa omkring 118 000 kronor. Härtill skulle begagnas dels ett belopp av 95 000 kronor, som icke tagits i anspråk av det tidigare för avvecklingsåtgärder anslagna beloppet (350 000 kronor), dels i mån av behov härutöver medel ur prisregleringsanslaget.

Vidare beslöts, att hampa med undantag av manilla- och cantalahampa, ävensom hampblånor, skulle bli föremål för införselreglering och sålunda kunna påläggas införselavgift.

Kvarvarande lin- och hampodlareföreningars låneförhållanden belyses av följande tablå.

Lån från hemslöjdslånefonden

Odlarförening	Per den 1/7 1950 kvarstående lånebelopp Kronor	Under tiden 1/7 1950—1/1 1955 beviljade lån Kronor	Erlagda amorteringar 1/7 1950—1/1 1955 Kronor	Erlagda räntebelopp 1/7 1950—1/1 1955 Kronor	Avskrivet eller till amorterings- och räntefritt lån överfört belopp Kronor	Per den 1/1 1955 kvarstående lånebelopp att amortera Kronor
Hallands läns linodlareförening u.p.a., Laholm ..	—	1 201 900,00	—	—	—	1 201 900,00
Östra Götalands linodlareförening u.p.a., Växjö	778 300,00	510 100,00	553 566,18	79 014,77	—	734 833,82
Föreningen Norrlandslin u.p.a., Mellansel	1 326 493,05	1 130 262,40	259 945,45	63 432,19	710 000,00	486 810,00
Gotlands hampodlareförening u.p.a., Visby	1 966 900,00	200 000,00	65 963,95	26 334,88	1 307 278,05	793 658,00
Summa	4 071 693,05	2 042 262,40	879 475,58	168 831,84	2 017 278,05	3 217 201,82

¹ Avser ej nytt lån utan till kapitalskulden lagda förfallna låneräntor.

Spånadslin

Odlingen

Lokalisering, omfattning och avkastning

Laholmsverket hade ursprungligen så gott som hela sin odlingsareal förlagd till Hallands län. Sedan verket år 1953 utbyggt med ett tredje skäkt-aggregat och kunnat övertaga gimoverkets odlare i Malmöhus län har förhållandet ändrats därhän att omkring en tredjedel av arealen är förlagd till det sistnämnda länet. Verkets nuvarande odlingsområde omfattar sålunda Halland samt västra Skåne ned till Malmö. Då spånadslinodlingen fordrar bördig jord (mullrika lättleror), har odlingen efter hand koncentrerats till slåtthygderna i södra Halland och i Skåne öster och sydost om Hälsingborg—Landskrona samt omkring Lund. Beredningsverket är beläget ungefär mitt i detta område. Den besädda arealen år 1954 var 1 952 hektar, antalet odlare 547 och arealen per odlare 3,57 hektar. Medelskörden repad halm per hektar var i genomsnitt för åren 1941—1948 3 509 kilogram och för åren 1950—1953 4 287 kilogram. Fröskörden per hektar uppgick i genomsnitt för åren 1941—1948 till 596 kilogram och för åren 1950—1953 till 709 kilogram.

Växjöverket har sitt ursprungliga odlingsområde i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och norra delen av Kristianstads län. Redan i slutet av 1940-talet uppstod svårigheter att inom detta område erhålla tillräckliga odlingar på för spånadslin speciellt lämpliga jordar. Därför gjordes år 1948 försök med spånadslinodling i sydvästra Skåne på den s. k. Söderslätt, d. v. s. slåtthygderna söder och sydost om Malmö bort mot Ystad.

Besädd areal spånadslin åren 1951—1954

	1951	1952	1953	1954
<i>Laholm</i>				
Kristianstads län.....	33	38	23	45
Malmöhus län	40	38	459	681
Hallands län.....	<u>1 144</u>	<u>1 251</u>	<u>1 113</u>	<u>1 226</u>
	1 217	1 325	1 595	1 952
<i>Växjö</i>				
Östergötlands län.....	14	—	—	—
Jönköpings län.....	39	32	18	23
Kronobergs län.....	210	215	109	108
Kalmar län	9	4	—	—
Blekinge län	4	3	—	—
Kristianstads län.....	45	44	25	57
Malmöhus län	<u>636</u>	<u>623</u>	<u>491</u>	<u>840</u>
	957	921	643	1 028
<i>Mellansel</i>				
Värmlands län.....	—	135	97	92
Örebro län.....	—	37	69	41
Gävleborgs län	104	139	61	86
Västernorrlands län.....	321	263	148	366
Jamtlands län	28	40	25	130
Västerbottens län.....	14	8	4	2
	467	622	404	717
Summa	2 641	2 808	2 642	3 697

¹ Från beredningsverken i Kristinehamn, Hybo och Gimo inköptes vid deras avveckling större halmpartier, varigenom den egna odlingen måste begränsas i motsvarande grad.

Antal odlare och areal per odlare vid linberedningsverken

År	Laholm		Växjö		Mellansel		Summa odlare
	Antal odlare	Areal per odlare hektar	Antal odlare	Areal per odlare hektar	Antal odlare	Areal per odlare hektar	
1951.....	592	2,06	219	4,37	333	1,09	1 144
1952.....	557	2,38	211	4,36	379	1,48	1 147
1953.....	530	3,01	¹ 165	3,90	273	1,48	968
1954.....	547	3,57	198	5,19	483	1 48	1 238

¹ På grund av 1952 års stora halmskörd nödgades verket reducera 1953 års odling.

Resultatet härav blev tillfredsställande såväl för verket som för odlarna, varför växjöverkets odlingar inom sistnämnda område successivt ökat, samtidigt som odlarna minskats i motsvarande omfattning inom det ursprungliga området. Den besädda arealen år 1954 var 1 028 hektar, antalet odlare 198 och arealen per odlare 5,19 hektar. (Sistnämnda siffra får anses vara särskilt gynnsam och avviker starkt från vad som var vanligt under 1940-talet, då arealen per odlare vid de syd- och mellansvenska verken i allmänhet var endast mellan 1 och 2 hektar och vid de norrländska verken mellan $\frac{1}{2}$ och 1 hektar.) Medelskörden repad halm per hektar var åren 1941—1948 3 508 kilogram och åren 1950—1953 3 834 kilogram. Fröskörden per hektar uppgick åren 1941—1948 till 433 kilogram och åren 1950—1953 till 879 kilogram.

Mellanselsverket inköpte år 1951 nära 1 000 ton halm från Kristinehamn i samband med att beredningsverket därstädes nedlades. Som förut nämnts förstördes hyboverket av eld i början av 1952. En stor del av dess linskörd år 1951 hade då icke hunnit levereras till verket, utan fanns kvar hos odlarna. Även denna halm inköptes av mellanselsverket under år 1952. Slutligen återstod cirka 400 ton lindhalm i Gimo, då detta beredningsverk nedlade verksamheten i juli 1953. Detta halmparti försålles till mellanselsverket. På grund av dessa halminköp från olika verk kunde Föreningen Norrlandslin icke uppehålla full odling inom sitt odlingsområde åren 1951—

Skörd av repad spånadslinhalm totalt per verk samt i kilogram per hektar

Årsskörd	Laholm		Växjö		Mellansel		Summa ton
	Totalt, ton	Kg/ha	Totalt, ton	Kg/ha	Totalt, ton	Kg/ha	
1950.....	4 192	3 565	3 192	3 117	² 1 882	3 031	9 266
1951.....	4 867	3 999	3 783	3 953	³ 1 381	3 070	10 031
1952.....	¹ 6 507	5 356	4 308	4 678	⁴ 1 958	3 515	12 773
1953.....	6 825	4 279	2 310	3 593	⁵ 1 348	5 563	10 483
Medeltal kg halm per ha 1950—1953	—	4 287	—	3 834	—	3 273	—

¹ Avser skörden från 1 215 hektar.

² > > > 621 >
³ > > > 450 >
⁴ > > > 557 >
⁵ > > > 379 >

Fröskörd av lin totalt i ton samt i kilogram per hektar

År	Laholm		Växjö		Mellansel		Summa ton
	Totalt, ton	Kg/ha	Totalt, ton	Kg/ha	Totalt, ton	Kg/ha	
1950.....	901	753	932	910	² 243	560	2 181
1951.....	931	765	824	861	³ 152	337	1 907
1952.....	1 779	641	704	764	⁴ 193	346	1 676
1953.....	1 079	677	656	1 020	⁵ 224	593	1 959

¹ Avser skörden från 1 215 hektar.

² „ „ „ 621 „

³ „ „ „ 450 „

⁴ „ „ „ 557 „

⁵ „ „ „ 379 „

1953. Först år 1954, då all från andra beredningsverk inköpt linhalm upp- arbetats, utökades odlingsarealen till normal omfattning, nämligen cirka 700 hektar. Spånadslinodlingen inom föreningens egentliga odlingsområde — Västernorrlands, Jämtlands och Gävleborgs län — har omfattat nära 600 hektar, varjämte drygt 100 hektar odlats i Värmlands och Örebro län. Orsaken till att en viss del av odlingen förlagts till kristinehamnsverkets gamla odlingsområde är, att det visat sig omöjligt erhålla utsädesdugligt linfrö inom de norrländska odlingsområdena. Föreningen Norrlandslin har därför varit hänvisad att köpa sitt utsäde från verken i södra Sverige eller importera detsamma. Genom en odling på något över 100 hektar i Värmlands och Örebro län anser föreningen sig kunna säkerställa utsädesbehovet av lämpliga linsorter. Även om fraktkostnaderna blir höga, synes detta uppvägas av fördelarna med att föreningen själv kan producera utsädet. Genom arealens begränsning till omkring 100 hektar har de allra bästa linjordarna inom kristinehamnssområdet kunnat utväljas hos ett mindre antal intresserade odlare, som odlat spånadslin under en lång följd av år. Därigenom har samtidigt en för beredning lämplig linhalm kunnat erhållas.

Den besädda arealen var år 1954 717 hektar, antalet odlare 483 och arealen per odlare 1,48 hektar. Medelskörden repad halm uppgick åren 1944—1948 till 2 256 kilogram och åren 1950—1953 till 3 273 kilogram. Fröskörden var åren 1944—1948 i genomsnitt 260 kilogram och åren 1950—1953 i genomsnitt 459 kilogram.

Likvid till odlarna i kronor för halm + frö av spånadslin totalt

År	Laholm	Växjö	Mellansel	Summa
1950.....	1 364 432	1 404 011	589 757	3 358 200
1951.....	2 073 199	1 723 069	438 522	4 234 790
1952.....	2 041 702	2 043 731	530 664	4 616 097
1953.....	2 291 919	1 191 978	445 646	3 929 543

Ekonomi

De likvider, som utbetalats till odlarna under olika år, framgår av följande tablå.

	Kronor per hektar för halm + frö		
	Laholm	Växjö	Mellansel
1944—1948.....	1 137	1 040	564
1950—1953.....	1 605	1 795	999

Vid bedömning av dessa siffror får ihågkommas att växjöverket under hela perioden 1950—1953 haft huvudparten av sina odlingar förlagd till de högt avkastande jordarna i Malmöhus län, vilket först nyligen blivit fallet för laholmsverkets del. Vid jämförelser mellan de båda perioderna får vidare ihågkommas den väsentliga penningvärdeförsämring, som inträffat.

För en bedömning av det erhållna utbytet är det vidare av värde att jämföra detta med det utbyte, som skulle ha kunnat erhållas av annan odling, som med fördel kunnat bedrivas på samma jordar. En sådan jämförelse utfördes till 1949 års utredning av professor Å. Åkerman, Svalöv. I följande tabell visas resultatet av en efter samma grunder utförd jämförelse för åren 1950—1953.

Vid betraktande av tabellen bör ihågkommas vissa faktorer, som är ägnade att utjämna resultatet mellan å ena sidan linodlingen och å andra sidan de olika stråsädesgrödorna. Sålunda beräknades tidigare odlingskostnaderna för lin vara omkring 275 kronor högre per hektar än för stråsäd. Denna differens, vilken numera bör ha ökat i anslutning till penningvärdets fall och de ökade arbetskostnaderna, är hänförlig till gödsling, utsädeskostnad,

Odlingsområde	Skördevärde i kronor per hektar beräknat efter medelpriset på 1953 års skörd					Medellikvid per hektar spånadslinhalm + frö	
	Korn	Havre	Bland-säd	Vår-vete	Höst-råg	Medeltal för 1950—1953 års skördar	Medellikvid för 1953 års skörd
<i>Laholm</i>							
Halland + nordvästra Skåne (gamla odlingsområdet).....	820	725	765	985	920	¹ 1 605	1 351
Malmöhus län (nya odlingsområdet)	1 275	1 120	1 190	1 635	1 495	—	⁴ 1 786
<i>Växjö</i>							
Malmöhus län	1 275	1 120	1 190	1 635	1 495	1 974	⁵ 1 956
Kristianstads län	1 055	855	940	1 270	1 245	1 408	1 464
Kronobergs län.....	710	575	650	885	1 040		
Jönköpings län.....	550	560	555	775	800		
<i>Mellansel</i>							
Västernorrlands län....	550	455	515	695	790	1 061	1 329
Gävleborgs län.....	495	425	460	630	730	² 1 034	1 124
Örebro län.....	840	740	735	1 075	995	³ 1 288	1 073
Värmlands län.....	695	640	675	960	880	1 087	1 002

¹ Vägt medeltal.

² Medeltal åren 1951—1953.

³ Medeltal åren 1952—1953.

⁴ Gäller fritt odlarens gård.

⁵ Gäller odlarens närmaste järnvägsstation.

ogräsbekämpning och ryckning. Den på senare år starkt ökade insatsen av skördeetröskor för stråsåden har även ökat skillnaden i arbetskraftsåtgång i för linodlingen oförmånlig riktning. Vidare bör beaktas, att under den aktuella perioden tillfälligt rått ovanligt gynnsamma konjunktioner för fröexport, vilket positivt påverkat odlarelikviderna. Vidare bör framhållas, att linet i högre grad än andra grödor är känsligt för växlingar i väderleken och att därför årsskördarna kan variera i kvantitet och kvalitet i högre grad än övriga jämförbara grödor. Likviden till linodlaren bör därför innehålla en viss »riskpremie».

Beredningen

Forsknings- och försöksverksamhet

Det industriellt framställda svenska linet har givetvis icke från början kunnat uppvisa lika goda kvalitetsegenskaper som det lin, som i utlandet framställs under förmånligare klimatiska betingelser och med hjälp av långvarig erfarenhet av industriell linberedning. Efterhand som de olika svenska beredningsverken samlat erfarenheter rörande beredningen och sorteringen av linfiber, har dock en kvalitetsstegring inträtt. En ganska väsentlig anmärkning mot den svenska linfibers spinnegenskaper har dock kvarstått. Det svenska linet har i allmänhet mer än det utländska en benägenhet att vid förspinningen klibba fast vid maskinerna genom avsättning av vaxartade ämnen. För att komma till klarhet om orsakerna till denna oförmånliga egenskap hos det svenska linet och om möjligheterna att råda bot härför har sedan år 1951 vissa undersökningar ägt rum, bekostade av Riksförbundet Lin och hampa, statens tekniska forskningsråd och jordbrukets forskningsråd. För det hittillsvarande resultatet av detta arbete har en utförlig redovisning lämnats av kommerserådet Knut A. Wickman i en promemoria med rubriken »Undersökningar rörande linets klibbighet vid förspinning». Av denna framgår, bland annat, att man anser sig berättigad att draga den slutsatsen att skillnaden mellan det svenska och utländska linets benägenhet att klibba vid förspinning till stor del får anses bero på olikheter i beredningssättet och lagringstidens längd. Olikheterna i beredningssättet är bland annat betingade av vårt klimat, som i allmänhet icke tillåter fälttorkning av linet. Genom att man lyckats analysera olikheterna mellan svenskt och utländskt lin i nu ifrågakvarande avseende, torde emellertid bättre möjligheter finnas att kunna minska dessa olikheter.

Tekniska förhållanden, kapacitetsutnyttjande

Laholm. Genom att laholmsverkets linodlingar i ökad utsträckning förlagts till slätthygden hoppas man erhålla en jämnare halmskörd, som är lättare att bearbeta i moderna beredningsmaskiner. Möjligheterna att använda linuppryckningsmaskiner med större arbetsbredd har också ökat. Härigenom kan skörden ske snabbare än tidigare och linet följaktligen skördas vid en jämnare mognadsgrad än som blir fallet, om skörden måste utsträckas under en längre tid. Fälttorkningen av halmen sker också snabbare på slätthygden, varigenom bärgningen kan ske, innan de sedvanliga höstregnen börjar på allvar. Linberedningsverket har under de senaste åren inköpt ett större antal linuppryckningsmaskiner av ny konstruktion från Belgien. Dessa maskiner har mer än dubbelt så stor avverkningsförmåga som tidigare använda maskiner. Beredningsverket har under senare år — förutom med det förut omnämnda tredje skäktaggregatet — utbyggts med avsevärt större rötningsanläggning, beredningslokal samt lagringsutrymmen för halm och fiber. Därjämte har ny reppningslokal uppförts. I sam-

band med denna om- och tillbyggnad har moderniseringen skett efter senaste in- och utländska erfarenheter. Laholmsverket anses därigenom ha blivit en av de största och modernaste fabriker på området i Europa.

Avverkningen av rötad halm utgjorde verksamhetsåret 1953—1954 cirka 6 236 000 kilogram, vilket torde motsvara verkets nuvarande maximala kapacitet. Samtidigt grönbereddes omkring 577 000 kilogram spånadslinhalm och 1 213 000 kilogram oljelin- och avfallshalm. De tre nästföregående åren (alltså före utbyggnaden) utgjorde beredningen av rötat material i genomsnitt omkring 2 800 000 kilogram och grönberedningen omkring 1 300 000 kilogram.

Växjö. Även beredningsverket i Växjö har under de senaste åren genomgått avsevärd modernisering och förbättring ur beredningsteknisk synpunkt. Sålunda har maskinutrustningen delvis förnyats och moderniserats. Vidare har uppförts särskilda lokaler för förädling av lägre fiberkvaliteter och avfall till drev och packningsgarn. Även växjöverket är alltså fullt modernt.

Avverkningen av rötad halm utgjorde verksamhetsåret 1953—1954 3 721 000 kilogram, vilket får anses motsvara verkets maximala kapacitet. Samtidigt grönbereddes 662 000 kilogram oljelin- och avfallshalm. De tre nästföregående åren utgjorde beredningen av rötat material i genomsnitt omkring 2 800 000 kilogram och grönberedningen omkring 1 000 000 kilogram.

Mellansel. Föreningen Norrlandslin har nu tre större odlingsområden i Norrland, nämligen i jordbruksbygderna i Västernorrlands län, hyboverkets gamla odlingsområde i Hälsingland samt på slättbygderna kring Storsjön i Jämtland. Då linhalmens kvalitet och mognadsgrad givetvis varierar väsentligt inom detta stora odlingsområde, har framställning av låga och blånor av skilda kvaliteter visat sig mindre lämplig. I stället har verket övergått till att framställa en ny fiberkvalitet, i vilken ingår såväl den långa som den korta fibern. Denna fiberkvalitet, på världsmarknaden kallad lin brisé, uppges ha rönt ett gott mottagande hos såväl svenska spinnerier som i England.

Under verksamhetsåret 1953—1954 bereddes en kvantitet av 2 006 000 kilogram rötad halm, vilket innebär ett fullt utnyttjande av verkets kapacitet. Tidigare år har beredningen utgjort omkring 1 700 000 kilogram rötad halm. Någon grönberedning sker icke i Mellansel.

Fiberutbyte

Det procentuella fiberutbytet är numera mycket enhetligt för de tre verken, vilket närmare framgår av följande tablå.

Utbyte av rötad linfiber vid olika beredningsverk under kalenderåren 1950—1954

År	Laholm %	Växjö %	Mellansel %
1950.....	20,5	19,8	20,4
1951.....	20,1	20,5	17,9
1952.....	20,4	21,1	22,4
1953.....	20,9	20,6	20,4
1954, per 31/10.....	21,7	21,4	21,0

Dessa siffror innebär särskilt för Mellansels del en markerad förbättring beroende på omläggningen av produktionen till lin brisé. Detta verk hade i slutet av 1940-talet ett fiberutbyte av 17,7 procent. För Laholms och Växjös del utgjorde motsvarande siffror 19,9 respektive 19,7 procent.

Driftsresultat

På uppdrag av jordbruksnämnden har Lantbruksförbundets revisionsbyrå aktiebolag, vilket sedan längre tid årligen granskat de olika beredningsverkens driftskostnader, verkställt en analys av driftsresultatet vid beredningsverken i Laholm, Växjö och Mellansel under den senaste fyraårsperioden. Med hänsyn till den omläggning av driften vid Mellansel, som ägde rum verksamhetsåret 1952/53, har dock detta år icke medtagits för Mellansels del. Undersökningen äsyftar att med utgångspunkt från verkens faktiska produktionsinriktning under respektive år söka fastställa resultatet vid tillverkningen av rötad eller grönberedd fiber. Sidoordnade verksamhetsgrenar har avskilts, såsom inköp och försäljning av frö och linagnmjöl, drevtillverkning, försäljning av garner och tillhandahållande av linryckningsmaskiner. Kostnader av engångskaraktär och sådana kostnader, som är att betrakta som i något avseende onormala för verksamhetsåret har eliminerats i den mån det varit möjligt att utröna dem. Bland intäkterna har självfallet icke medtagits det statliga pristillägget. Undersökningen baserar sig genomgående på faktiska kostnader med undantag för avskrivningar och räntor, vilka är kalkylmässigt beräknade. I avskrivningar har räknats med 3 procent av 75 procent av anskaffningsvärdet å byggnader och med 10 procent av anskaffningsvärdet å maskiner och inventarier. Räntebereäkningen har skett efter en räntesats av 4 procent och som utgångspunkt för beräkningen i fråga om anläggningstillgångar har valts för byggnader 75 procent av 75 procent av anskaffningsvärdet och för maskiner och inventarier 50 procent av anskaffningsvärdet. Det sammanställda siffermaterialet är alltför omfattande för att här kunna återges i sin helhet. Här nedan har därför verkställts vissa sammandrag, avsedda att belysa utvecklingen i fråga om produktionskostnader, produktionsvärde och kostnadstäckning.

Rötat material, öre/kilogram fiber

	1950/51	1951/52	1952/53	1953/54
Produktionskostnader totalt				
Laholm	266,0	307,8	292,2	267,3
Växjö	272,2	321,5	308,2	299,8
Mellansel	341,1	379,2	—	303,8
Produktionsvärde				
Laholm	263,1	281,6	281,4	235,3
Växjö	247,0	299,0	262,1	227,9
Mellansel	273,4	283,9	—	216,4
Bristande kostnadstäckning				
Laholm	— 2,9	— 26,3	— 60,8	— 32,0
Växjö	— 25,1	— 22,5	— 41,1	— 71,9
Mellansel	— 67,6	— 95,4	—	— 87,4

En närmare specifikation av produktionskostnaderna för rötat material framgår av följande uppställning (likaledes i öre per kilogram).

	1950/51	1951/52	1952/53	1953/54
Råmaterial				
Laholm	93,0	130,0	103,4	111,3
Växjö	103,6	120,6	106,6	109,7
Mellansel	110,1	111,1	—	96,6
Råvaruomkostnader				
Laholm	38,5	40,0	39,1	38,1
Växjö	39,3	50,8	45,4	51,6
Mellansel	55,3	56,0	—	45,1
Tillverkningskostnader				
Laholm	89,4	94,5	95,7	81,4
Växjö	84,0	91,1	98,7	92,3
Mellansel	104,7	135,3	—	93,4
Försäljningskostnader				
Laholm	4,4	4,9	6,4	7,4
Växjö	4,1	6,3	7,0	6,1
Mellansel	2,9	2,5	—	5,0
Administrationskostnader				
Laholm	14,4	15,4	15,8	10,7
Växjö	14,6	20,7	18,9	12,0
Mellansel	21,4	24,4	—	17,7
Kalkylmässiga avskrivningar				
Laholm	18,3	15,8	21,4	12,5
Växjö	17,8	22,1	21,7	19,3
Mellansel	32,9	35,3	—	32,3
Kalkylmässiga räntor				
Laholm	8,0	7,3	10,3	5,9
Växjö	8,7	9,9	9,9	8,7
Mellansel	13,7	14,7	—	13,6

Sammanställningarna visar hur den i början av perioden inträffade kostnadsstegringen i kombination med sänkta fiberpriser resulterat i en betydande brist i kostnadstäckningen. Någon direkt jämförelse mellan resultaten för de olika beredningsverken är knappast möjlig, främst till följd av Mellansels övergång till framställning av lin brisé. Av sammanställningarna framgår emellertid för det senaste redovisade verksamhetsåret en bristande kostnadstäckning per kilogram fiber av 32 öre för Laholm, 72 öre för Växjö och 87 öre för Mellansel.

Resultatet beträffande grönberedda produkter är av mindre betydelse för totalresultatet. Följande siffror kan dock här nämnas (öre per kilogram fiber).

En avspegling av den bristande kostnadstäckningen erhålles i det statliga pristillägget, för vars utveckling förut redogjorts. Ehuru priset på lin-fiber inom landet varit oförändrat sedan den 1 juli 1952, har en successiv minskning av pristillägget kunnat ske från en krona till 54 öre per kilo-

Grönberedd spånadslinhalm

	1950/51	1951/52	1952/53	1953/54
Produktionskostnader	165,8	200,3	174,7	261,9
Produktvärde, öre per kilogram fiber	166,3	224,6	144,2	151,1
Överskott (+) respektive bristande kostnadstäckning (—)	+ 0,5	+ 24,3	— 30,5	— 50,8

Vilka priser som i genomsnitt ernåtts för fibern under olika år belyses av följande tablå.

Svensk linförsäljning åren 1951—1953

År	Tåga	Blånor		
	Kvantitet ton	Värde kr/kg	Kvantitet ton	Värde kr/kg
1951	833	4,45	¹ 2 239	1,43
1952	1 069	4,10	¹ 1 836	1,26
1953	955	3,68	¹ 1 987	1,18

¹ Däri ingår även blånor framställda av oljeinham.

Inför omläggningen av bidragssystemet för linodlingen år 1951 träffades mellan linspinnerierna och Riksförbundet Lin och hampa ett femårigt avtal om spinneriernas inköp av svensk linfiber. Enligt detta avtal, vilket gäller 1951—1955 års skördar, har spinnerierna förbundit sig att köpa sammanlagt lägst 1 425 ton fiber per år. Av grönberedd vara skall spinnerierna inköpa högst 100 ton tåga klass II och högst 75 ton blånor klass II per år. Av återstående del skall lägst 1 250 ton utgöras av rötad tåga klass I—IV — av klass IV dock högst 20 ton — och rötade blånor klass I—II samt högst 180 ton rötade blånor klass III efter den fördelning, som dessa kvaliteter framkommer vid beredningsverken, dock med det förbehållet, att kvantiteten rötade blånor icke får överstiga 50 procent av totalkvantiteten under respektive år levererad rötad fiber.

Spinnerierna har årligen inköpt lägst den garanterade totalkvantiteten om 1 425 ton, men vissa ändringar beträffande kvaliteterna har företagits. Sålunda har inköpen av grönberedd tåga och blånor varit mycket begränsade. Vidare har överenskommelse träffats mellan parterna, att riksförbundet icke skall leverera rötade blånor klass III. Inköpen har därför i huvudsak omfattat rötad tåga klass II—III. (Genom skärpning av kvalitetsfordringarna har rötad tåga klass I icke förekommit.) Vidare har de begränsade kvantiteter rötad tåga klass IV, som framställts, sålts till andra köpare som rörmokarlin. De svenska linspinnerierna har av rötade linblånor köpt huvudsakligen klass I—II. Under det senaste året har spinnerierna därjämte inom avtalad kvot köpt lin brisé. Detta material användes för spinning av garnnummer mellan de högre tågagarnnumren och de lägre blågarnnumren. Praktiskt taget alla linspinnerier i Europa har i betydande omfattning övergått till användning av lin brisé.

Denna ändring av de svenska spinneriernas inköp av linfiber har medfört, att riksförbundet måst avsätta en större del av fiberproduktionen på export än man förutsatte vid ifrågavarande periods början. År 1951 räknade man med att på den inhemska marknaden kunna avsätta cirka 1 600 ton fiber per år (till lin- och hampspinnerier m. fl.) motsvarande 80 procent av en beräknad totalproduktion om cirka 2 000 ton. Under de senaste åren har endast cirka 60 procent av totalproduktionen bestått av sådana kvaliteter, som spinnerierna ansett sig kunna inköpa. För att under dessa förhållanden kunna framställa nyssnämnda kvantitet om 1 600 ton för den inhemska marknaden har beredningsverken måst öka sin totalproduktion till närmare 2 700 ton fiber. På grund härav måste årligen drygt 1 000 ton linfiber avsättas på export. Man har också i utlandet funnit avsättning

för samtliga kvantiteter fiber, som icke funnit köpare inom landet. Exporten har huvudsakligen skett till England, Belgien, Västtyskland och Finland.

Nuvarande årsproduktion av cirka 2 700 ton fiber motsvarar ungefär de tre linberedningsverkens totala kapacitet.

Priset på den inhemska marknaden skall enligt avtalets bestämmelser anslutas till världsmarknadspriset på respektive kvaliteter. I enlighet med avtalet fastställes vid förhandlingar mellan representanter för jordbruksnämnden, spinnerierna och riksförbundet grundpriser på lintåga och linblånor, varefter priserna på övriga kvaliteter regleras genom bestämmelserna i jordbruksnämndens cirkulär 1952:37. Träffat prisavtal gäller tills vidare med rätt för parterna att uppsäga avtalet minst en månad före respektive kvartals utgång. Jämlikt särskild överenskommelse kan dylik uppsägning ske endast om en höjning respektive sänkning på minst 8 procent av världsmarknadspriset kunnat konstateras.

Världsmarknadspriset på linfiber steg avsevärt under koreakriget men föll åter under första hälften av år 1952. Sedan dess har priset varit tämligen stabilt med sedvanliga säsongmässiga variationer.

Linfiberpriserna på den inhemska marknaden har varit oförändrade sedan den 1 juli 1952. De priser, som gällt från och med 1951 års skörd, framgår av följande sammanställning.

Linfiberpriserna i Sverige från och med 1951 års skörd, kronor per kilogram

Kvalitet	1/1—31/3 1952	1/4—30/6 1952	1/7 1952—
<i>Rötad fiber</i>			
Lintåga klass I	5,90	5,19	4,46
> > II A	5,49	4,83	4,15
> > II B	5,13	4,52	3,88
> > III A	4,90	4,31	3,70
> > III B	4,48	3,94	3,39
> > IV	3,84	3,37	2,90
Linblånor klass I	4,08	3,59	3,09
> > II A	2,86	2,55	2,19
> > II B	2,46	2,19	1,88
> > III	1,45	1,29	1,11
<i>Grönberedd fiber</i>			
Lintåga klass I	4,13	3,63	3,12
> > II A	} 3,72	3,45	2,96
> > II B		3,27	2,81
> > III	2,89	2,54	2,18
Linblånor klass I	2,22	1,98	1,70
> > II A	} 1,45	1,64	1,41
> > II B		1,29	1,11

Som förut nämnts har samtliga fiberkvantiteter, som icke funnit avsättning på den svenska marknaden, exporterats. Exporten har framför allt omfattat rötade blånor klass III och IV samt vissa kvantiteter klass II A och II B samt grönberedda blånor klass II—V. Däremot har exporten av tåga varit obetydlig, enär de svenska spinnerierna inköpt praktiskt taget hela produktionen därav. Exportens omfattning framgår av följande tablå.

	Rötad fiber ton	Grönberedd fiber ton	Total export ton
1952	260	800	1 060
1953	525	480	1 005
1954	770	470	1 240

Sammanställningen visar en betydande förskjutning från export av grönberedd fiber till rötat material. År 1952 exporterades stora kvantiteter grönberedda linblånor av lägsta kvalitet till Finland och England. Priset härpå varierade då mellan 0,88 och 1,09 kronor per kilogram. Samma år såldes rötade linblånor klass III till Belgien och England till priser mellan 1,11 och 1,22 kronor per kilogram. Rötade blånor klass IV såldes till sistnämnda länder till omkring 0,83 kronor per kilogram.

År 1953 sjönk priset på grönberedda blånor vid försäljning till Finland till 0,70 kronor per kilogram. Medelpriset på rötade blånor klass III utgjorde detta år 1,12 kronor och på rötade blånor klass IV cirka 0,90 kronor per kilogram. Vidare såldes detta år cirka 65 ton rötade blånor klass II A till England och Tyskland till priser mellan 2,30 och 2,39 kronor per kilogram.

Under år 1954 har exportpriserna på rötad fiber varit ungefär desamma som under år 1953.

År 1954 tillverkades en speciellt låg kvalitet grönberedda blånor av oljelin- och avfallshalm. Denna kvalitet hänföres till klass V och användes uteslutande till finpapperstillverkning.

Exportpriser på svensk linfiber åren 1952-1954

Avnämningarland	Rötade blånor											
	Priser per kilogram fiber, kronor											
	II A			II B			III			IV		
	1952	1953	1954	1952	1953	1954	1952	1953	1954	1952	1953	1954
England	—	2,39	2,41	—	2,05	—	1,92	1,12	1,20	0,84	0,84- 0,97	—
Belgien	2,50	—	2,17	2,20	—	—	1,11	1,12	1,12	0,83	0,81	0,83
Västtyskland..	—	2,30	2,28	—	—	—	—	1,09	1,11	—	0,92- 1,04	0,95
Finland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Österrike	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,81
	Grönberedda blånor											
	Priser per kilogram fiber, kronor											
	III			IV			V					
	1952	1953	1954	1952	1953	1954	1954					
England	—	0,79	0,77	1,09	—	—	0,54					
Belgien	—	—	—	—	—	—	—					
Västtyskland..	—	—	—	—	—	0,69	—					
Finland	—	—	—	0,88	0,70	—	0,34					
Österrike	—	—	—	—	—	—	—					

Vid export erhållna priser i olika länder har sammanställts i tabellen å föregående sida. En jämförelse med förut angivna linpriser i Sverige visar, att vid export erhållits lägst inom landet gällande priser på motsvarande kvaliteter och i flera fall högre priser.

Avtal angående avsättningen av 1956—1958 års linskördar

Riksförbundet Lin och hampa har med spinnerierna under förutsättning av jordbruksnämndens godkännande träffat avtal angående avsättningen av 1956—1958 års linskördar.

Enligt avtalet har spinnerierna åtagit sig att inköpa en i förhållande till tidigare femårsavtal oförändrad total årskvantitet av linfiber. Beträffande kvantiteterna inom de olika kvalitetsklasserna har skett en viss förskjutning i riktning mot högre kvaliteter. Inköpsåtagandet är i likhet med vad som gäller enligt det nuvarande avtalet beroende av att särskild överenskommelse träffas mellan spinnerierna, riksförbundet och jordbruksnämnden angående fiberpriserna. Den kvantitet spinnerierna åtagit sig att köpa anses i det närmaste motsvara de tre linberedningsverkens nuvarande totala produktion av ifrågakvarande kvaliteter. Övriga kvaliteter, vilka framkommer parallellt med dem, som köpes av spinnerierna, får avsättas huvudsakligen på export.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap angående det beredskapsmässiga värdet av odlingen av lin och hampa för spånadsändamål

Till 1949 års lin- och hamputredning överlämnades från riksnämnden en den 20 december 1950 dagtecknad »Promemoria angående lin och hampa». Denna promemoria, vilken fogats som bilaga till utredningens betänkande, innehåller vissa import-, produktions-, lager- och förbrukningsuppgifter. Vidare har i promemorian verkställts beräkningar av minimibehovet av lin och hampa samt därav framställda artiklar under avspärrning utan krig. Slutligen har riksnämnden anfört beredskapsmässiga synpunkter på en inhemsk odling av lin och hampa och gjort vissa kostnadsjämförelser med olika lagringsalternativ.

På jordbruksnämndens begäran har riksnämnden nu inkommit med yttrande i frågan om fortsatt statsstöd för tiden efter 1955. Beräkningarna i yttrandet anknyter till den i riksnämndens förra promemoria framlagda uppskattningen av lagringskostnaden för 4 500 ton linfiber, motsvarande tre årsskördar om 1 500 ton. Denna kostnad angavs tidigare till omkring 600 000 kronor men anges numera ha nedgått till omkring 550 000 kronor. Motsvarande belopp är för hårdfiber och hampa 243 000 respektive 128 000 kronor. Dessa nya beräkningar avser som nyss nämnts tryggandet av behoven för en treårsperiod. Riksnämnden framhåller, att dess planer på andra varuområden syftar till att säkerställa behoven för två år. Om odlingen skulle upphöra och riksnämnden i anledning därav skulle upplägga lager av lin- och hampfiber, motsvarande två års produktion, skulle den årliga lagringskostnaden enligt riksnämnden uppgå till omkring 270 000 kronor för lin och 26 000 kronor för hampa. Ur beredskapssynpunkt finnes sålunda enligt riksnämnden ej anledning att med statsbidrag stödja odlingen, i den mån kostnaderna för stödet överstiger dessa belopp.

Frågan om kostnaderna för en inhemsk fröodling i beredskapssyfte har riksnämnden icke ansett sig böra behandla.

Frågan om en sammanslagning av beredningsverken i Laholm och Växjö

Tanken på en överföring av växjöverkets tillverkning till Laholm har aktualiserats i samband med att tyngdpunkten av båda verkens odlingar kommit att ligga i västra Skåne. Inom föreningarna har uppgjorts en gemensam beräkning av kostnaderna för den utbyggnad av laholmsverket, som skulle möjliggöra för detta att bereda även den halm, som levereras av Växjös hittillsvarande odlare. Denna beräkning, vilken förutsätter en total beredningskapacitet av cirka 12 000 ton repad halm per år, har givit till resultat en kostnad för byggnader av 720 000 kronor och för maskiner av 275 000 kronor eller sålunda tillhoppa 995 000 kronor.

Beräkningen har på jordbruksnämndens uppdrag granskats av kommerserådet Knut A. Wickman såsom sakkunnig. Resultatet av denna granskning föreligger i en skrivelse till nämnden, varav framgår att Wickman funnit beräkningen kunna i huvudsak godtagas.

På uppdrag av jordbruksnämnden har vidare Lantbruksförbundets revisionsbyrå beräknat den årliga kostnadsbesparing, som skulle kunna ernås genom en sammanslagning. Beräkningen utgår från de båda verkens kostnader verksamhetsåret 1953/54, då de tillhoppa beredde närmare 10 000 ton rötad halm, samt från den antagna nya anläggningskostnaden av 995 000 kronor. Av praktiska skäl har beräkningen inskränkts till att gälla rötat material. Det anges, att vissa kostnadsinbesparingar kommer att uppstå även vid framställning av grönberedd fiber men att dessa icke kommer att bli större än att man i detta sammanhang kan bortse från dem. Den avgörande kostnadsbesparingen uppkommer enligt denna beräkning på de fasta kostnader vid växjöverket, vilka till väsentlig del bortfaller. Den minskning av laholmsverkets rörliga kostnader, som kan uppkomma, har icke diskonterats i denna beräkning. Det anses dock, att en nedpressning av de rörliga kostnaderna med 0,5—1 öre per kilogram halm (motsvarande 2,5—5 öre per kilogram fiber) kan ligga inom möjlighetens ram.

Den av revisionsbyrån beräknade minskningen av laholmsverkets enhetskostnader för år 1953/54 utgör 5,75 öre per kilogram fiber vid en genom sammanslagningen ernädd ökning av fibermängden från 1 290 000 kilogram till 2 067 000 kilogram. Om däremot jämförelsen göres med laholms- och växjöverkens sammanlagda kostnader året 1953/54 blir minskningen av enhetskostnaderna 18,56 öre per kilogram fiber, vilket motsvarar omkring 385 000 kronor vid nyssnämnda fibermängd av 2 067 000 kilogram. Detta belopp är ett uttryck för den minskning i de båda verkens sammanlagda stödbehov, som beräknas uppkomma vid en sammanslagning. Härvid har man emellertid inräknat en besparing på kalkylerade avskrivnings- och räntekostnader ($5,78 + 2,07 =$) 7,85 öre per kilogram fiber. Denna besparing är delvis fiktiv till följd av att verkens faktiska avskrivnings- och räntekostnader på grund av verkställda nedskrivningar är avsevärt lägre än de kalkylerade. Den faktiska minskningen av stödbehovet kommer alltså enligt beräkning att ligga någonstans mellan 18,56 öre och ($18,56 - 7,85 =$) 10,71 öre per kilogram fiber eller med andra ord mellan 385 000 och 225 000 kronor.

Av följande tablå framgår närmare, vilka förändringar i öre per kilogram fiber, som beräknas uppkomma i de olika kostnadsslagen vid sammanslagningen.

	Kostnadsändring i Laholm efter fusion jämfört med Laholms kostnader 1953/54	Kostnadsändring i Laholm efter fusion jämfört med Laholms och Växjös sam- manlagda kostnader 1953/54
Råvaruomkostnader	+ 1,59	— 3,37
Tillverkningskostnader	— 1,72	— 5,82
Försäljningskostnader	— 0,48	± 0,00
Administrationskostnader	— 1,02	— 1,52
Kalkylerade avskrivningskostnader	— 3,22	— 5,78
Kalkylerade räntekostnader	— 1,00	— 2,07
Totalt	— 5,75	— 18,56

Vad gäller intäktssidan synes någon differens av betydelse icke föreligga mellan de båda verken. Följande tablå utvisar produktvärdet under de sistförflutna sju verksamhetsåren uträknat i öre per kilogram fiber rötat material.

	1947/48	1948/49	1949/50	1950/51	1951/52	1952/53	1953/54
Laholm.....	243	303	282	263	282	231	235
Växjö	231	274	281	247	299	262	228

Av tablå framgår, att Laholm under fem av sju år haft högre produktvärde än Växjö, under det att Laholm de båda åren 1951 och 1952, då nederbörden i Västsverige var onormalt stor, fick kvaliteten av sin produkt avsevärt nedsatt. Å andra sidan har kvaliteten av Växjös produkter åren 1953 och 1954 lidit av försommartorkan i verkets odlingsområden i Sydskåne. (Det slutliga produktvärdet av 1954 års skörd är dock för närvarande ej känt.) Variationerna mellan verkens produktvärden belyser beroendet av årsmånen och därmed även värdet för ett beredningsverk av att ha sina odlingar förlagda till områden med olika klimatiska förutsättningar. I genomsnitt för åren 1947/48—1953/54 utgör produktvärdet för Laholm 263 öre och för Växjö 260 öre.

Hampa

Odlingen

Lokalisering, omfattning och avkastning

Hampodlingen är numera helt förlagd till Gotland och täcker en areal av omkring 1 000 hektar. Antalet odlare utgjorde år 1954 462 och arealen per odlare 2,22 hektar.

Halmskördens storlek och kvalitet har på senare år växlat tämligen starkt till följd av ojämna väderleksförhållanden. År 1953 skördades 5 761 ton, motsvarande 5 036 kilogram per hektar, vilket är den högsta skörd som hittills nåtts.

Fröskörden har de båda senaste åren nästan helt uteblivit till följd av att allt inhemskt hamputsäde förstördes år 1952 och utländskt utsäde, som här ej lämnar moget frö, måst begagnas. Man räknar dock med att från och med år 1955 kunna täcka utsädesbehovet med egen fröproduktion av Schurig-hampa och s. k. samkönad hampa av tyskt ursprung. Den sistnämnda hampsorten, vilken tidigare ansågs kunna medföra en förbättring av hampodlingen och hamperedningens ekonomi, har visat sig icke uppfylla dessa förväntningar, i det att den redan efter ett års reproduktion klyver sig i han- och honplantor. En ny sort samkönad hampa har dock upptagits av Sveriges utsädesförening i Svalöv och kommer möjligen att bli föremål för uppförökning under år 1955.

E k o n o m i

De likvider, som utbetalats till odlarna under åren 1942—1953, framgår av följande tabell.

Likvid till odlarna i kronor för halm + frö totalt och per hektar vid hamperedningsverket i Visby

År	Totalt, kronor	Per hektar, kronor	År	Totalt, kronor	Per hektar, kronor
1942.....	324 190	343	1948.....	694 031	747
1943.....	449 852	507	1949.....	619 982	741
1944.....	426 527	447	1950.....	374 176	546
1945.....	615 179	680	1951.....	596 488	717
1946.....	642 238	662	1952.....	174 456	189
1947.....	804 995	853	1953.....	798 380	698

Beredningen

F o r s k n i n g s - o c h f ö r s ö k s v e r k s a m h e t

Vid linlaboratoriet i Svalöv har påbörjats en serie kvalitetsundersökningar rörande den svenska hampfibern. Sålunda studeras den svenska hampfibers variation med avseende å bland annat längd, finlek och styrka genom fiberanalys av prov från varje leverans av tågor och blånor. Vidare undersöks genom provrötning och fiberanalys kvaliteten vid lagring längre tid i stack, varjämte rötningens jämnhet hos färdigrötad halm studeras genom undersökning av fiber från halm ur olika lager av rötbalarna. Slutligen har man påbörjat vissa kvalitetsjämförelser mellan svensk och utländsk hampa samt en undersökning av eftermognaden hos olika sorters svensk och utländsk hampa.

T e k n i s k a f ö r h å l l a n d e n , k a p a c i t e t s u t n y t t j a n d e

Hampberedningsverket i Visby har efter år 1950 i olika avseenden undergått tekniska förbättringar och rationalisering. Verkets lagringsmöjligheter för halm har emellertid varit otillräckliga i förhållande till verkets beredningskapacitet. Genom uppförande av nya halmlador har emellertid numera en viss ökning av lagringsförmågan åstadkommits. Effektivare anordningar för utmangling av vattnet ur den rötade halmen har vidtagits och torkanläggningen har väsentligt utbyggts. Beredningen av halmen är numera upplagd i två skilda strängar, varigenom verket har möjlighet att samtidigt bereda såväl tåga och skäktblånor som samtagna blånor. Man kan där också samtidigt bereda rötad hampa och s. k. grönhampa. Den maximala röttnings-, torknings- och beredningskapaciteten utgör 6 000 å 6 500 ton tröskad halm per år. Vid verket bereddes år 1954 omkring 5 100 ton halm, varav 870 ton grönbereddes och resten rötades.

F i b e r u t b y t e

Fiberutvinningen ur halmen, som till en början utgjorde endast 11 å 12 procent, steg under 1940-talet till 16 å 17 procent och har härefter bibehållit denna nivå. Utvecklingen av fiberutvinningen framgår närmare av följande sammanställning.

År	Utvunnen fiber i procent av bearbetad halm	Fiberut- vinning, ton	År	Utvunnen fiber i procent av bearbetad halm	Fiberut- vinning, ton
1943.....	11,9	255	1949.....	17,1	663
1944.....	12,1	297	1950.....	14,9	570
1945.....	13,8	388	1951.....	16,3	401
1946.....	14,2	518	1952.....	20,7	728
1947.....	14,9	557	1953.....	17,3	294
1948.....	15,1	642	1954.....	17,1	877

Driftsresultat

Lantbruksförbundets revisionsbyrå har även beträffande hamperedningsverket i Visby på jordbruksnämndens uppdrag verkställt en analys av driftsresultatet. Undersökningen är utförd efter samma grunder som beträffande linberedningen.

Ur det framlagda siffermaterialet anföres här följande sammanställning.

Produktionskostnader och produktvärde m. m. vid hamperedningsverket i Visby år 1954, öre per kilogram fiber

	Rötat material	Grönberett material
Råmaterial	76,4	37,9
Råvaruomkostnader	18,5	14,6
Tillverkningskostnader	101,4	34,4
Försäljningskostnader	8,9	5,3
Administrationskostnader	13,0	4,7
Kalkylmässiga avskrivningar	10,9	5,7
Kalkylmässiga räntor	6,3	3,2
Produktionskostnader totalt	235,3	105,7
Produktvärde	149,1	73,2
Bristande kostnadstäckning	86,2	32,5
Utvunnen fibermängd (ton)	724,2	192,1

Försäljning, prisutveckling

Försäljningen av inhemsk hampfiber har efter år 1950 helt gått till svenska förbrukare, till huvudsaklig del hampspinnerierna. Den närmare sammansättningen av försäljningen under åren 1950—1953 framgår av följande tabell.

Totalförsäljning av hampfiber från Riksförbundet Lin och hampa under åren 1950—1953

Köpare	1950				1951			
	Tåga Ton	Blånor Ton	Summa		Tåga Ton	Blånor Ton	Summa	
			Ton	%			Ton	%
Hampspinnerier + Örlogs- varvet	97	888	985	93,6	111	1 127	1 238	96,9
Repslagare	18	5	21	2,0	16	23	39	3,1
Export	—	46	46	4,4	—	—	—	—
Summa	115	937	1 052	100,0	127	1 150	1 277	100,0

Köpare	1952				1953			
	Tåga Ton	Blånor Ton	Summa		Tåga Ton	Blånor Ton	Summa	
			Ton	%			Ton	%
Hampspinnerier + Örlogs- varvet.....	102	878	980	99,0	22	499	521	86,3
Repslagare.....	10	—	10	1,0	6	77	83	13,7
Export.....	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	112	878	990	100,0	28	576	604	100,0

Priserna på hampfiber har varierat avsevärt under tiden 1 oktober 1951—1 januari 1955, vilket framgår av följande sammanställning (försäljningen av respektive års hampskörd börjar den 1 oktober respektive år, alltså för 1951 års skörd den 1 oktober 1951, medan fibern av respektive års linskörd försäljes först året därpå, 1951 års skörd under kalenderåret 1952 osv.).

De svenska hampfiberpriserna 1/10 1951—1/1 1955

	1/4—31/12 1951 kr/kg	1/3—30/6 1952 kr/kg	1/7 1952— 30/9 1953 kr/kg	1/10 1953— 31/12 1954 kr/kg	1/1 1955— kr/kg
<i>Rötad fiber</i>					
Hamptåga klass I	3,60	3,77	3,24	2,93	2,93
» » II	3,30	3,46	2,97	2,79	2,70
» » III.....	2,80	2,93	2,51	2,40	2,40
Hampblånor klass I	2,35	2,44	2,09	1,73	1,73
» » II.....	2,05	2,12	1,82	1,50	1,63
» » III.....	1,80	1,82	1,57	1,35	1,35
» » IV.....	1,45	1,48	1,27	1,13	1,13
<i>Grönberedd fiber</i>					
Hampblånor klass II	1,55	1,59	1,37	1,20	1,20
» » III.....	1,25	1,27	1,09	0,98	0,98

De genomsnittligt utvunna priserna för svensk hampfiber åren 1945—1950 samt åren 1951, 1952 och 1953 belyses av följande tabell.

Svensk hampförsäljning åren 1945—1953

År	Tåga		Blånor	
	Kvantitet ton	Värde kr/kg	Kvantitet ton	Värde kr/kg
1945—1950.....	—	3,22	—	1,80
1951.....	127	2,64	1 150	1,49
1952.....	112	3,10	878	1,67
1953.....	28	2,77	576	1,11

Avtal angående avsättningen av 1956—1958 års hampskördar

Jämväl beträffande hampan har Riksförbundet Lin och hampa träffat förnyat försäljningsavtal. Enligt nu löpande femårsavtal har spinnerierna förbundit sig att årligen inköpa en kvantitet av 950 ton fiber. Med hänsyn bland annat till att det ena hampberedningsverket numera upphört, har en minskning av det årliga inköpsåtagandet skett till 700 ton. Kvalitetsstipulationerna i det nya avtalet är oförändrade. Genom detta försäljningsavtal och med hänsyn till övriga förefintliga avsättningsmöjligheter, främst marinen och repslagerierna, kan man påräkna ett fullt utnyttjande av visbyverkets kapacitet.

Riksnämndens utlåtande

Riksnämndens förut omnämnda uttalande angående beredskapsvärdet av lin- och hampodlingen innebär för hampodlingens del, att årskostnaden för den ökning av nämndens beredskapslager, som borde bli följden av ett upphörande av den inhemska hampodlingen, skulle utgöra för mjukfibrig hampa omkring 26 000 kronor. Samtidigt anmärkes, att något behov av ökad lagring av hårdfiber icke skulle uppkomma. Riksnämnden har här, liksom för linet, bortsett från frågan om tryggande av behovet av frö till utsäde i ett krisläge, där den inhemska odlingen bör återupptagas.